

Nr. 5
1940
30 s.

Fräutse Frönu!

TOIMETUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8, Kaitseliidu Peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kolonel A. Balder, telefon 451-94.

Tegevtoimetaja: kapten A. Truuvere, telefon ametis 451-89 ja sv. 156-a, kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu Peastaap. Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00–12.00.

Kaastõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaamiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

*

TALITUS:

Tallinnas, Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9–3. Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

KAITSELIIDU HÄÄLEKANDJA.

ILMUB KAKS KORDA KUUS.

TOIMETUSE NÕUKOGU:

Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel *A. Balder* (esimees), KL Peastaabi Kultuur-informatsiooni jaoskonna pealik kapten *A. Truuvere* (esimehe asetäitja), KL Peastaabi Õppe- ja Spordiosakonna pealik kol.-lt. *G. Kasemets*, Tallinna Maleva pealik kol.-lt. *R. Lints*, Pärnu Maleva pealik kol.-lt. *J. Lugus*, Viru Maleva pealik kol.-lt. *G. Vaher*, Naiskodukaitse Kultuurosakonna vanem pr. *Juuli Steinmann*, Noorte Kotkaste Peastaabi ülem noortemagister *J. Teder-soo*, Kodutütarde esindajana keeleteadlane prl. *Lilli Room* ja „Kaitse Kodu“ talituse juht majandusteadlane *R. Jukk*.

Nr. 5

1940

SISUKORD:

K. T.: Meie hoiak ja lähemaid ülesandeid.

— Anton Hansen-Tammsaare.

— Kindralmajor Jaan Soots 60-aastane, *EPa*: Ameerika Ühendriigid ja Euroopa sõda.

Kaarel Tammiste: Kalevi malevkonna orkester 15-a.

A. Topman: Kaitseliidu 100-mehelise orkestri kontsert Estonia kontsertsaalis.

— Vedel kuld valitseb maailma.

— Viiburi.

E. Päss: Kevadpööripäev rahvakommetes.

G. K.: Tartu-Tallinn teatesuusatamine.

Riho Laht: Kilde Gilwell Parki õppe-laagrist.

— Öppigem ja harrastagem ühislaulu.

— Meilt ja mujalt.

A/S. Kauba Pank

Tartus, Suurturg 12, omas majas. Telef.: juhatus 22-09, kodukeskj. 41-40

Omakapitalid üle Kr. 550.000.—

Asut. 1905. a. ja on üks vanimaid Eesti rahaasutusi

Toimetab kõiki pangaooperatsioone

Kindlustus-Aksiaselts EESTI LLOYD'i Tartu peaesindus

Meie hoiak ja lähemaid ülesandeid

Elame väga raskel ja keerulisel ajastul. Üle kogu maailma puhuvad vinged ja surmatoovad sõjatuuled, mis õnneks pole meid otseselt puudutanud. Küll oleme aga selle mõju kaudselt tunda saanud. Kui kaua need kestavad, millise suuna ja ulatuse need võtavad, sellele ei oska vastata ükski riigimees ega selgeltnägija. Isegi mitte need, kes otseselt juhivad üht või teist võitlevat poolt. Selgusetus valitseb kogu maailmas, ja see on isegi hullem kui reaalne kurb tõde, millele siiski võidakse leida pehmeid abinõusid.

Võrreldes paljude teiste maadega on Eesti üks neist vähestest ja õnnelikust maadest, kus peagu igal kodanikul on selge, millist välis- ja sisepoliitilist suunda taotleb riigivõim ning mida kavatakse teha riigi iseolemise säilitamiseks ja tugevdamiseks.

Kõik need küsimused on olnud põhjalikul arutlusel meie rahvaesinduses ühenduses eeloleva aasta eelarvega ning kõigi nende küsimuste kohta on annud otsekoheseid ja põhjalikke seletusi meie riigivõimu kandjad. Kuid peale parlamendi on neid küsimusi käsitletud ka ühenduses Vabariigi aastapäeva pidustustega kui ka teiste avalike aktustega.

Esitame siinkohal lühikese ja kokkuvõtliku ülevaate meie välis- ja sisepoliitilistest suundadest ning sellest, mida kavatakse teha meie riigi seesmiseks tugevdamiseks.

Esijoonest peatume praeguse olukorra hinnangu juures. Seda väljendas nii kujukalt ja ilmekalt oma kõnes Vabariigi President iseseisvuspäeval, üteldes muuhulgas järgmist:

„Haritud rahvaste peres on jälle katsumis-aeg, jälle voolab soe inimeste veri, jälle korjatakse sadasid ja tuhandeid laipu kokku, jälle nutavad emad, naised ja lapsed. Rahvad on verisesse võitlusesse astumas, miljonid inimesed on kokku kogutud ja oodatakse sädet, mis paneks tegevusse tuhan-

ded masinad. See võitlustung ei piirdu ainult nende riikidega, kes praegu üksteise vastu verises võitluses seisavad või ennast selleks valmistavad, vaid kogu Euroopa ja kogu maailm on haaratud sellest võitlustuhinast.

Meie ei julge, ei või ütelda, kuhu viib välja see hirmus võitlus, mis praegu on maad võtmas. Meie tunneme siiski aga rõõmu oma südames, et meil on võimalik olnud seni kõrvale jääda nendest hirmsatest katsetest, mis praegu on käimas. Me täname oma saatust, et ta meile võimalikuks on teinud rahulikult areneda ja kaitsta oma kodumaad ja neutraliteeti, jäädes praegu kõrvale teiste rahvaste heitlusest.“

Meie riigielu raskematel silmapilkudel riigitiüri juures seisnud kogemusrikka presidendi sõnadest nähtub, kui võrd südamelähedane ja kallis on iga meie kodaniku elu ja riigi saatust.

Praeguses sõjaolustikus on meil esiplaanil välispoliitika, sest headest välispoliitilistest suhetest oleneb ka meie sisepoliitiline elu ja majanduselu. Seepärast peatume esijoonest meie välispoliitiliste suundade juures.

Sel alal on meie Peaminister prof. J. Uluots väga selgelt deklareerinud, et rahu ja neutraliteedi poliitika on Eesti Vabariigi organeile ja eesti rahvale ka edaspidi vankumatuks tahteks ta välispoliitikas. Seda hoiakut deklareeris Eesti juba 22 aastat tagasi oma iseseisvuse algpäevil ning seda suunda peetakse ka edaspidi.

Kui paar aastat tagasi Euroopa muutus rahutuks, siis Eesti avaldas oma neutraliteeditahet Rahvasteliidus ning vastav seadus võeti vastu ka meie parlamendi poolt. Möödunud suvel, kui Euroopa oli üsna tugevasti muutunud rahutuks, saabus Eestile ettepanek sõlmida mittekallaletungi leping Saksamaaga. Kuna samasugune leping oli sõlmitud ka meie suure idanaabriga, siis võeti see ettepanek vastu.

Vabariigi President K. Päts koos Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoneriga ja Peaministri prof. J. Uluotsaga Vabariigi 22. aastapäeva paraadi autribüünil

Kui möödunud sügisel tekkis sõjaline seisund Lääne-Euroopas ja sõja mõjud end eriti tunda andsid Ida-Euroopas, ei saanud Eesti jääda nende sündmuste sarjas puutumata ning selle tulemuseks oli 28. septembril 1. a. **Nõuk. Liiduga sõlmitud vastastikuse abistamise pakt**. See pakt arvestab N. Liidu elulisi huve Balti mere piirkonnas, kuivõrd need puutuvad Eestisse, kuid samal ajal arvestab see ka Eesti rahva tahet elada iseseisva ja rippumatu riigina.

Ehkki selle pakti kohta on väljaspool Eestit tehtud kriitilisi märkusi, on nii riigivõimu juhtivad tegelased, parlament kui ka reaalselt ja kainelt olukorda hindavad kodanikud arvamisel, et see tee on osutunud Eesti rahvale ja elanikkonnale kõige õigemaks ja otstarbekohasemaks. Nii nagu iga üksik inimene, nõnda ka rahvas elab lõpuks oma elu. **Seepärast on osutunud ainuõigeks neutraliteedipoliitikast kinnipidamine ja sõlmitud kokkulepete täitmise.**

Meie riigimehed peavad välispoliitilise suuna teostamisel väga tähtsaks ka iga üksiku kodaniku hoiakut. Nii sõnas peaminister selle kohta järgmist: „Neutraliteedipoliitika eeldab, et sellest peavad kinni mitte ainult riigi kõrgemad, konstitutsioonilised

organid, vaid see eeldab rohkem. Praegusel ajal ei ole rahva arvamiste ja hoiaku väljendajaks mitte ainult ametlikud esindajad, vaid samal määral ka rahvas ise nii riiklikes kui ka grupilistes väljendustes ja hoiakutes. Igasugune teine talitusviis ei vasta mingil kombel Eesti rahva ja riigi huvidele.“

Olles eespool selgitanud meie riigi üldist välispoliitilist suunda ja seda, mis osa on selles täita meie kodanikel, peatuksime **meie suhete juures naabermaadega, eriti Balti riikidega**. On ju Eesti, Läti ja Leedu täpselt ühesugustes tingimustes Ida-Euroopa suurriikide suhtes ning elu ise on matnud maha kalalakud üksteisest eraldumiseks. Eesti hoiakut oma saatusekaaslaste suhtes on ilmekalt väljendanud Eesti avalik arvamine, ning need väljendused on kooskõlas meie välispoliitikaga: Balti riikide koostöö peab saama juhtmõtteks kõigi kolme riigi elus.

Iseseisvuspäeva numbris kirjutab „Päevaleht“ muuseas: „Poliitiline, majanduslik ja kultuuriline lähenemine surub end iseenesest käskivalt päevakorra. Juba lähemas tulevikus peab asutama kolme riigi suhtes ulatuslikumate majanduskavade väljatöötamisele kui need varem on ette nähtud. Enda varustamine, turustamine, tööjõu korraldamine, võimalikult ühised investeerimised uutesse ettevõtetesse, kogu majanduselu ratsionaliseerimine kolme riigi ulatuses jne. võib tulla kõne alla. Sel kõigil oleks suurt tähtsust iga riigi vastupanuvõime tõstmiseks, kuid ka Balti riikide positsiooni väljaehitamiseks rahvusvahelises elus.“

Neutraliteedipoliitika praeguses olustikus ei saa piirduda ainult vastavate deklaratsioonidega ning ka sellekohase hoiakuga. Siis, kui ümberringi lähemal ja kaugemal on käimas sõjalised ja vaenulised aktsioonid, on iga riik ka kõige sügavama neutraliteedi püsil sunnitud enda kaitseks teatavaid abinõusid tarvitusele võtma. **Seepärast on osutunud paratamatuks meie riigikaitse kõvendamine**. Selleks on pikendatud sõjaväeteenistuse aega ja on saavutatud seega regulaarväe suurendamine, suurendatud diviiside arvu kolmelt neljale jne. Samal ajal on asutud hankima ajakohaseid relvi. Nii on tulnud paratamatult suurendada riigikaitseks minevaid summasid riigieelarves ja teha 5 milj. kroonine siselaen. Pole siis ime, et riigieelarve aruandja oma kõnes parlamendile tähendas, et „käesolev eelarve on õigupoolest endakaitse eelarve, ehkki on püütud säilitada produktiivseid kulusid ja paigutada neid eelarvesse niipalju kui vähegi võimalik“.

Relvastuskulude suurendamine on mõne riigivoliikogu liikme poolt kutsunud esile ka etteheiteid, et suur relvastus ei ole jõudnud riike õigupoolest mitte kunagi lõplikult kaitsta ja neid hävimisest hoida. Kuid nendele üksikutele arvustavatele häältele vastas peaminister avalikult järgmist: „Relvastus üksinda ei aita veel ühegi riigi lõplikku säilitamist hoida. Aga ei saa salata, et riigi hoidmise ja riigi säilitamise huvides on siiski teatav endakaitse vajaline. Võin kinnita-

da, et meie kulutused riigikaitsele on minimaalsed. Praeguses olustikus väikeriik ei jõuagi end ei tea kuidas relvastada. See seletub sellega, et moodsad relvad on ääretult kallid.

Möödunud sügisel sõlmitud lepingud eeldavad, et me püsime iseseisva ja rippumatu riigina. Need lepingud eeldavad ka seda, et meie sõjalise kaitse mõttes päris tühjade kätega riigina ei eksisteeri. **Neutraalteeti ennast tuleb kaitsta.** Riik, kes oma neutraalteedi kohustusi ei jõua täita, ei ole enam neutraalne, vaid tema suhtes tehakse teissuguseid järeldusi.“

Väga tähelepanev on ka Peaministri seletus Kaitseliidu suhtes:

„On avaldatud arvamist, et sõjaline korraldus võiks piirduda vaid sõjaväega kitsamas mõttes, nõnda et meie sõjalistest korraldustest tuleks maha kustutada Kaitseliit.

Sõjaline endakaitse on praeguses olustikus üldse äärmiselt raske ülesanne väikesele rahvale majandusliku koormavuse tõttu. Seega, mida odavamalt üks väikerahvas end sõjaliselt korraldada saab, seda õigemini ta talitab.

Ei ole kahtlust, et meie Kaitseliit osutub üheks relvastatud jõuks, mis meie riigile ja rahvale on kõige vähem majanduslikult koormav.“

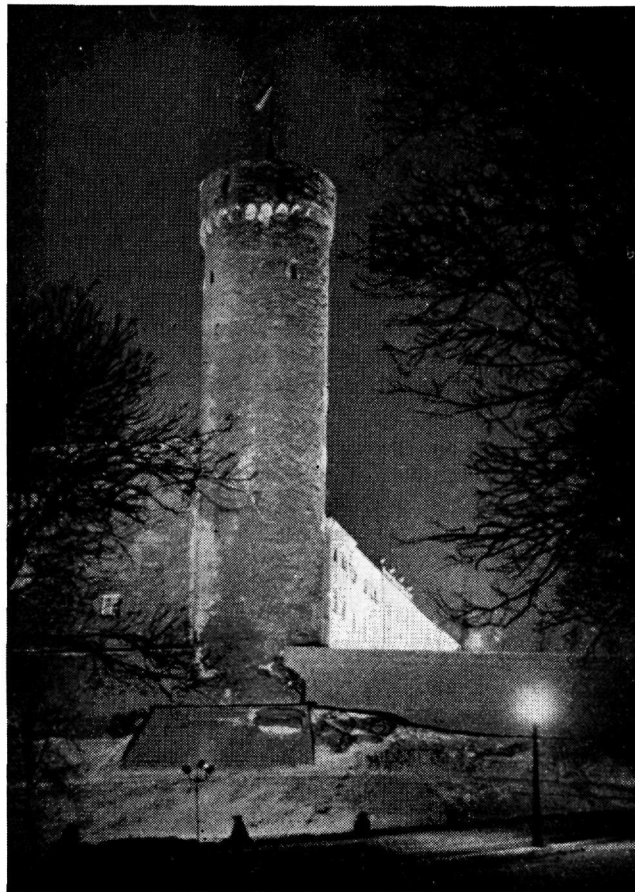
Vaadelnud eespool meie välispoliitikat ja sellega ühenduses ka riigikaitse küsimusi, mis eriliselt tohiksid huvitada meie rohkearvulist kaitseliitlaste peret, siirdume nüüd sisepoliitiliste küsimuste vaatlusele. Kuna aga neid on niivõrd rohkesti, siis peatume ainult tähtsamate probleemide juures.

Mida taotleb meie sisepoliitika?

Seda on kolme sõnaga iseloomustanud Vabariigi President oma erijutuajamises „Päevalehele“: „Saagem seesmiselt tugevaks!“ Ning edasi ta seletas: „Praegu peame kokku võtma kogu oma jõu selleks, et tekiks üldine arusaamine kodanike kohustustest ja ülesannetest praegusel raskel ülemineku ajajärgul. Rida noori riike on kadunud. Praegu käimasolev sõda võib tuua suuri ohte nõrkadele ja seesmiselt laostunud riikidele. Meie eneste huvides on vajaline maailmale selgeks teha, et oleme seesmiselt tugevad ja oskame raskel ajal tegutseda ja mõelda üksmeelselt ja üldriiklikult.“

Sellest seisukohast lähtudes Vabariigi President ei pea soovitavaks poliitiliste parteide olemasolu, mis kujutaksid endast jõudu oma soovide teostamiseks. Nii oleksid paratamatult võistlevad rinded lahkuminevate huvidega, mis kutsuksid esile seesmise võitluse ja ärevuse. Selle tagajärjeks oleks tormijooks valitsusele ja võitlus keskvoimu pärast. Praegusel ajal on aga vajaline tugeva keskvoimu olemasolu. Praegune aeg ei luba meil jõudude killunemist ega suuri organiseeritud võitlevaid rindeid, kes taotlevad oma kitsailmeliste huvide maksmapanekut kas või riigi üldhuvide arvel.

Kuid poliitilise organiseerumise keelu kõrval peab Vabariigi Presidendi sõnade kohaselt maksma kord, et igal kodanikul on võimalus esitada, selgitada ja kaitsta oma huve, ja valitsus peab ka arvestama õiglasi ja õigustatud nõudeid ja

Pikk Hermann Vabariigi 22. aastapäeva tulede säras

neid ka täitma, kui need on teostatavad kahjustamata meie riigi huve ja seesmist ühtlust.

Eesti on sisepoliitiliselt ses suhtes õnnelikus seisukorras, et **meil puuduvad suured sotsiaalsed vastolud.** Maal on niihästi peremees ja perenaine kui ka sulane ja tüdruk alatiselt töötajad. Aga ka linnades on, hoolimata suuremate sotsiaalsetest erinevustest, siiski äärmiselt vähe neid, kes oma kapitali kasutamise kaudu endale ülalpidamist võiksid soetada. Meil ei oleks õige eriliselt eraldada tööliste ja teiste kihtide osa meie sotsiaalses rahva koosseisus, vaid tuleb suurel määral asuda sootuks lepitavamale seisukohale. Ettevõtjad Eestis ei ole sagedasti paremas seisundis kui töölised. Eriti väikeettevõtjad töötavad mitte vähem kui palgalised. Sellest hoolimata tähendas peaminister oma kõnes Riigivolikogus, et eeloleval aastal on sotsiaalsete kihtide stabiliseerimine kõige suuremaks ülesandeks.

Riigivõimu vaatepunktilt mõeldetakse meie elanikkonna kõiki kihte ühtlase mõõdupuuga. See ühtlane mõõdupuu seisab selles, et neid püütakse niipalju kui võimalik kindlustada majanduslikult ühel või teisel viisil. Eriti tööliskonna suhtes tunnistas peaminister, et nende olustik ei ole tarvilisel määral kindlustatud.

Anton Hansen-Tammsaare †

Märtsikuu esimese päeva õhtupoolikul levis Tallinnas kurb ja inimlikke meeli rabav teade — Eesti suurkirjanik Anton Hansen-Tammsaare on surnud! Esialgu ei tahtnud seda nagu uskudagi — suur sõnameister keset oma parimat loomingujõudu on igaveseks lahkunud meie keskel! See masendav teade tundus igale kirjandusesõbrale halastamatu piitsahoobina. Kurb oli uskuda seda valusat tõde — Tammsaare sädelev sulg on lakanud kirjutamast. Kui suureks ja valusaks kaotuseks on see kogu eesti rahvale!

Aga tõde on igavene ja ka vana tõe ja õiguse otsija on pidanud astuma igaviku rada. Värske kalmuküngas Metsakalmistul tähistab veel vaid seda kohta, kus puhkab meie suur sõnameister ja looja oma igavest und...

*

Anton Hansen-Tammsaare sündis 30. jaan. 1878. a. Albu vallas Järvamaal, kus ta vanemad olid talupidajais. Saanud alghariduse Albu ja Ambla valla- ning Väike-Maarja kihelkonnakoolis, astus

Kõiki sellekohaseid uuenduse ülesandeid ei saa teostada korraga, mitte seepärast, et puuduvad sellekohased vahendid, vaid eriti seepärast, et meil puuduvad sageli sellekohased kogemused. Seepärast tuleb talitada järk-järgult, aga seda suurema sihikindlusega. Nii hakkab stabiliseeruma meie elanikkond nii linnas kui ka maal.

Suure tähtsusega meie rahvale ja riigile on see, kuidas suhtutakse üksteisele. Ehkki inimesed ei saa kunagi olla ühel arvamisel, on küsimus selles, millisel määral need erinevused avalduma peaksid ja millisel määral need võiksid avalduda. Peaministri tähelepanekute järgi on ta märganud meie laialdastes rahvakihtides leplikku koostöö mõtet, et üle saada tänapäeva raskustest. Säärast koostööd soovitakse ka tulevikus. Et see tahe tõepoolest väljenduks tegelikus elus, on vajaline, et **riigivõim ja kogu rahvas õiglaselt suhtuks elanikkonna eluliste tarvetele**. Kui edaspidi raskused veelgi suurenevad, siis seda rohkem on vajaline, et see pisku, mis seisab meie kasutuses, oleks õiglaselt korraldatud kogu meie elanikkonna jaoks. Ja sellel seisabki meie edaspidine koostöö ja rahu kandmine.

Erilist allakriipsutamist leidis meie riigivõimu juhtide poolt rahva sigivuse tõstmise probleem. Seda ei kavatseta teostada mitte üksnes seadustega, vaid selleks kavatsetakse rakendada nii kool kui ka kirik ja kõik meie seltskondlikud organisatsioonid, et muutuks kogu meie mõtteviis. Erilist tähelepanu tahetakse pöörda laste ja emade eest hoolitsemisele.

Sisepoliitikaga väga tihedas seoses on rahvamajanduslikud probleemid. Kuna need küsi-

mused tulevad põhjalikule vaatlusele meie ajakirja järgmises numbris, siis mainime möödaminnes, et eelarvevaidlustel parlamendis käsitleti õige põhjalikult linna ja maa vahetõde, eriti seda, kas maal edaspidi senisest intensiivsemalt teostada mehhaniseerimist või jätkata senist põllutööliste importi, kuna meil pole küllaldaselt vastavat tööjõudu.

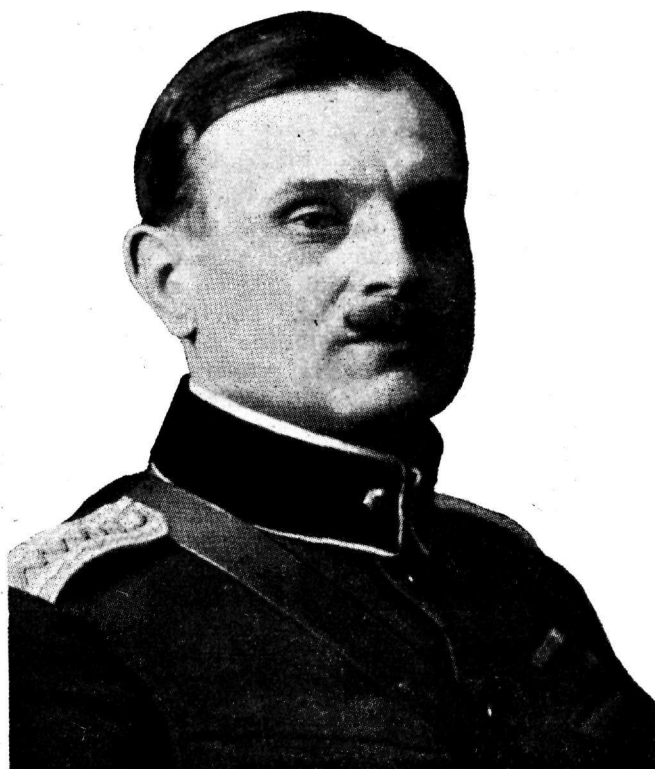
Majandusministri seletustest oli huvitavaimaks osaks meie majanduslike reservide küsimus. Need pole meil paigutatud kulla ega välisvaluuta alla, vaid riigi ettevõtteisse. Nii on suurenenud töömaht ja rahvamajandusse käikulastud summad toovad selle igal aastal suuremal määral tagasi välisvaluutas.

Eesti loodab oma raskustest üle saada tööga ning usuga oma elujõusse ja armastusega oma maa ja rahva vastu. Nagu peaminister oma hoogsas kõnes märkis, on meie maa ise õpetanud rahvast kinni hoidma maakamarast. „See rahvas pole rändav ega kergemeelne, vaid reaalsust hindav rahvas, kelle juured on tugevasti tunginud maapinda, kannatades üle ka raskemaid põuaaegu ja tuultepööriseid. Seepärast, kui ajaloo jooksul ongi tulnud Eestisse võõraid idast ja läänest, põhjast ja lõunast, ei ole nad siin suutnud juurduda. Nad on olnud väliseks vahukihiks, ja kui on tulnud teised tuuled, siis on nad ka lahkunud, kuid meie rahvas on jäänud.“

See optimistlik veendumus meie riigi tuleviku suhtes julgustagu ka meie laiemaid kodanike kihte nende igapäevases töös oma ülesannete täitmisel!

K. T.

Kindralmajor Jaan Soots 60-aastane

12. märtsil s. a. pühitses Eesti tunnustatuimaid väejuhte, poliitika- ja seltskonnategelasi kindralmajor Jaan Soots VR I/1 oma 60. sünnipäeva.

Kindralmajor Jaan Sootsi nimi on kahtlemata tuttav kõigile eestlastele. Vabadussõjaaegse kõrgema väejuhina, pärastise poliitika-, seltskonna ja omavalitsuse tegelasena on kindralmajor Jaan Soots kindlasti pälvinud kuulsuse ka kõige laiemates rahvahulkades. Tema nimega on tihedalt seotud nime eestistamise aktsiooni läbiviimine, kuna juubilar on olnud algusest peale kuni tänaseni selle organisatsiooni esimeheks.

Põlise mulgina sündis kindralmajor Jaan Soots 12. märtsil 1880. a. Vana-Sakala südames Helme vallas Viljandimaal. 20-aastase noormehena, pärast

õppimist Riia kooliõpetajate seminaris, astus juubilar 1900. a. Vene sõjaväeteenistusse, kus ta ülendati pärast sõjakooli lõpetamist 1904. a. nooremleitnandiks. Ohvitserina võttis juubilar osa Vene-Jaapani sõjast 1905. a. ja maailmasõjast 1914.—1917. a.

Sealt suurte sõjaliste kogemustega varustunud tuli J. Soots kindralstaabi kolonelleitnandi auastmes 1917. a. lõpul juhtivalt töötama Eesti noorte vägede loomise alal.

2/15. dets. 1917. a. algas J. Soots esimese Eesti väekoondise, diviisi staabi, formeerimist ja täitis ühtlasi diviisi ülema kohuseid kuni J. Laidoneri saabumiseni. Enne Saksa okupatsiooni algust ta lahkus Tallinnast ja elas okupatsiooni ajal oma kodukohas, kus muuseas uuris väikeriikide sõjavägede küsimusi.

1918. a. sügisel, kui algas Vabadussõda, astus J. Soots jälle J. Laidoneri kõrvale, et osa võtta Eesti vägede juhtimisest võidust võiduni. Vabadussõjas tegutses J. Soots alguses operatiivstaabi ja hiljem sõjavägede ülemjuhataja staabi ülemana ja oli sõjavägede ülemjuhataja lähimaks kaastööliseks ning „paremaks käeks“. Siin langeb J. Sootsi tööviljakuse arvele palju sellest, mis viis Vabadussõja võiduka lõpuni. J. Sootsi kui rahusaatkonna liikme asjatundlikkusele ja meie huvide kaitsmise visadusele võlgname ka palju soodsa rahulepingu saavutamise eest. Vabadussõjas osutatud teeneid on eesti rahvas hinnanud kõrgeima aumärgi, Vabaduse Risti, ja normaaltalu annetamisega. Pealeselle omab ta palju teisi kodu- ja välismaisi auja teenetemärke.

Pärast Vabadussõda jätkas J. Soots silmapaistva energiaga tööd Eesti ülesehitamisel. Ta oli korduvalt sõjaministriks, siis Riigikogu ja Riiginõukogu liikmeks ning viimati Tallinna ülemlinnapeaks. Suur hulk kultuurilisi, majanduslikke ja kutselisi organisatsioone ja asutusi võlgneb oma edu J. Sootsi juhtivale kaastööle. Nimetagem näiteks Vabadussõja Ajaloo Komiteed, mille juhatajana ta töötab 1926. aastast saadik, siis Vabadusristi Vendade Ühendust, reservohvitseride organiseerimist, nime eestistamise aktsiooni ja palju-palju muid üritusi.

J. Sootsi ausus ja otsekoheus koos suure visaduse ja energiaga on moodustanud tema isiksusest eesti rahvusliku suurmehe, kellele eesti rahvas võib tõsiselt uhke olla.

Soovime tublile sõjamehele ja visale eestluse eest võitlejale tema 60. sünnipäeval veel palju aastaid oma kõrgete aadete ning ideaalide eest võitlemisel.

ta H. Treffneri gümnaasiumi, mille lõpetas 1903. a. Selle järele töötas kadunu kuni 1907. a. ajakirjanikuna „Teataja“, „Vaatleja“ ja „Sõnumete“ toimetustes, kuna pärast seda tegeles ta vaid loominguulise tööga kirjanduspöllul.

1907. a. astus kadunu Tartu ülikooli õigusteaduskonda. Haigestunud tiisikusse oli ta aga 1911. a. sunnitud oma õpinguid katkestama, ravides end Lõuna-Venemaal ja Koitjärvel. Paranenud hiljem raskest haigusest, asus ta Tallinna, kus töötas kuni oma surmani.

Avalikkuse ees esines Tammsaare oma kirjanduslike katsetega esmakordselt 1900. a. „Postimehes“. Ulatuslikumale tööle asus ta aga, nagu juba nimetatud, 1907. a. Siitpeale on ta eriraama-

tuina avaldanud jutustused ja novellid „Rahaauk“, „Uurimisel“, „Pikad sammud“, „Noored hinged“, „Üle piiri“, „Varjundid“, „Kärbes“ ja „Kõrboja peremees“; novellide- ja miniatuuridekogud „Vanad ja noored“, „Poiss ja liblik“ ning „Pöialpoiss“; näidendid „Juudit“, „Kuningal on külm“; romaanid „Tõde ja õigus“ (viies köites), „Elu ja armastus“, „Ma armastasin sakslast“, „Põrgupõhja uus Vanapagan“.

Peale nimetatud teoste on ta avaldanud vesteid ja artikleid „Keelest ja luulest“, „Sõjamõtted“, „Sic transit“, noorsoojutu „Meie rebane“ ja rea tõlkeid. Samuti on ta vahete-vahel avaldanud artikleid ja kirjutusi ka ajalehtedes. Mitmeid tema teoseid on tõlgitud ka võõrkeeltesse.

Ameerika Ühendriigid ja Euroopa sõda

Nüüd president Roosevelti rahusaadiku Sumner Welles'i külaskäigu ajal Euroopa suurriikide valituste juure pole huvituseta jälgida Ameerika Ühendriikide hoiakut praeguses Euroopa sõjas. Allpool püüame lühidalt näidata, kuidas reageerivad Ühendriigid praegu Euroopas toimuvale sündmusile.

Ametlikult astusid Ameerika Ühendriigid maailmasõtta aprillis 1917. aastal. Siis oli sõda kestnud juba kaks aastat ja kaheksa kuud. Ent Ameerika Ühendriikide osatähtsust Euroopa sõjas ei saa alahinnata ka enne seda tähtaega. Möödunud aasta „Kaitse Kodu!“ nr. 19 tõime selle kohta andmeid, millest selgub, et Ühendriigid hakkasid liitlasile tõhusat abi andma juba sõja algusest peale. Kujunenud asjaolude tõttu on nüüd Ühendriikide mõju Euroopa sõjale palju tugevam kui maailmasõja esimestel kuudel, hoolimata sellest, et Ameerika Ühendriigid otsest sõjast osa ei võta.

Ühendriikide kongress võttis juulis 1939. aastal vastu järgmise positsiooni: Juhtumil, kui Euroopa riigid kistakse sõtta, jääme meie neutraalseks. Aeg näitab, mis edaspidi saab. Natuke enne kongressi istungit võttis kongressi esindajaist koosnev komisjon vastu otsuse, et seadus, mis keelab sõjariistade väljaveo sõdivatesse riikidesse, jääb endiselt kehtima. Aga juba 4. novembril nii kongress kui ka nimetatud komisjon muutsid seda seadust, lubades Ühendriikidest välja vedada sõjariistu ja sõjavarustust. Inglis- ja Prantsusmaa valitsus olid selles kindlad juba septembris, sõja esimesil päevil, sest nad tellisid Ühendriikidest 1500 lennukit, nagu teatab „New York Herald Tribune“ 8. septembrist 1939. a.

President Roosevelt avaldas 5. septembril 1939. aastal kaks deklaratsiooni neutraaliteedi kohta. Esimene oli harilik deklaratsioon. Ta meenutab osaliselt vormilt ja sisult president Wilsoni deklaratsiooni 5. augustist 1914. a. Tõsi küll, Wilson nõudis Ameerika Ühendriikide kodanikelt piiramatut ja täielist neutraaliteeti, mis avaldub nii „tegudes kui ka sõnades... nii toiminguis kui ka mõttes“. President Roosevelt piiras oma deklaratsiooni funktsioone. Kaks päeva enne deklaratsiooni avaldamist tähendas president oma kõnes: „Meie maa jääb neutraalseks. Ent ma ei saa muidugi nõuda, et iga kodanik ka oma mõtteis neutraalne püsiks.“ Teine deklaratsioon kuulutas erilist neutraaliteeti, mis põhjeneb 1937. a. 1. mai seadusel ja mis keelab sõjavarustuse ekspordi sõdivatesse maadesse.

Erilisel neutraaliteedil, või, nagu teda nimetatakse, neutraaliteediaktil on oma pikk ajalugu. Pind sellele aktile hakkas kujunema kohe pärast maailmasõda. Kusagil maailmas ei neetud sõda nii südame põhjast kui Ameerika Ühendriikides. Siin tunnistati pärast sõja lõppu valitsevais poliitilisis ringkonnis osavõtt sõjast üheks suurimaks ja mõttetumaks eksisammuks, mis on alandav Ühendriikide positsioonile. Pärast sõda muutus president Wilson patuoinak, kelle kaela veeretati kõik ühiskondlikud pahed ja puudused. Kõige ägedamate süüdistajate hulgas leidus palju neid, kes omal ajal innukalt õhutasid president Wilsoni sõtta astuma. Sõjast osavõtu eest maksis Ühendriikides Wilsoni partei väga kallilt. Seda veel vähe. Tervelt 12 aasta jooksul veeretasiid vabariiklased kõik riiklikud ja ühiskondlikud kitsikused ning väärnähtused Wilsoni kaela, püüdes näidata, et sõda oli kõige kurja juur. Kusagil ei tehtud nii peenuseri täpseid arvestusi selle üle, mis läks sõda maksma Ühendriikidele. Veel kümme aastat hiljem president Coolidge tõi neid arve ette igal juhtumil, kui oli tegemist mõningate sotsiaalsete väärnähtustega. Mitte üksi ametlikud ringkonnad, vaid kogu ajakirjandus ja avalik arvamine toonitas, et maailmasõjast faktiliselt osavõtuga tegid Ühendriigid absurdseima sammu, mida enam ialgi ei tohiks korrata. President Coolidge kinnitas 1928. aastal, et kui arvesse võtta kõik otsesed ja kaudsed sõjakulud, siis kogu summa tõuseks 100 miljardi dollarini. Statistid arvestasiid välja, et selle rahaga oleks võinud õnnelikuks teha kõik kodanikud riigis, ostes igale perekonnale auto, raadio, korterisiseseadete jne.

Vähe sellest, et Ühendriigid loopisid Euroopas kümned miljardid dollarid õhku, sõjatont ei lakanud jalutamast Ühendriikides ka pärast vaherahu läänefrondil. 1920. aasta majanduskriis kirjutati sõja arvele. Krooniline tööpuudus Ühendriikides — jällegi sõda süüdi. Kaks miljonit farmi jäeti maha 1922. a. — muidugi sõja pärast. Tööstuse ja põllumajanduse saaduste hindade langemine oli muidugi sõja teene. Lõpuks 1929.—1933. a. majanduslik depressioon pani Ühendriikides kogu rahva tulise vihaga kiruma möödunud sõda. Kui palju kõigis neis hädades möödunud sõda tõepoolest süüdi oli, on jäänud seni lahtiseks, sest maailm on saanud tunda kohutavaid majanduslikke depressioone ja hindade langemisi ka ilma sõdadeta.

Et hoiduda veast, mida tegi president Wilson 1917. a., on tarvis iga hinna eest säilitada neutraal-

sust Euroopa riikide konfliktide ajal. Kui 1935. a. Itaalia hakkas vallutama Abessiinat ja Euroopa riigid seisid reaalse sõjaohu ees, võttis Ühendriikides kongress vastu neutraalsuse akti. Lõplikul kujul valmis akt 20 kuu jooksul. Selle aja kestes võeti ta kohta väga elavalt sõna ajakirjanduses, üksikutes osariikides, erakondade kõnekoosolekul, seltskondlikes klubides jne. jne. Alles 1. maiks 1937. aastal jõuti seadusele anda lõplik vorm.

Kongress võttis seaduse vastu peaaegu ühel häälel, mis on erakordne juhtum Ühendriikide seaduseandluses. Senatis sai seadus poolt 63 häält ja vastu kõigest 6. President kirjutas varsti seadusele alla, ja nii astus jõusse Ühendriikides eriline neutraliteediakt, mis pidi kaitsma riiki sõja eest. Ajakirjandus pühendas palju kiitvaid sõnu seadusele ja tarkadele seaduse andjatele.

Vaevalt nägi laiem kiht ette, ja isegi paljud seaduse andjad ei võinud seda arvata, et nii suure kõmu ja vaevaga loodud seadusel on nii lühiajaline kehtivus. Neutraliteediakti vajadust ja tarvilisust rõhutati rahu ajal. Isegi Hispaania sõda ei kõigutanud seda seisukohta. Olukord aga muutus kohe, kui puhkes sõda Euroopa suurriikide vahel. Nagu juba ühes eelmises kirjutuses tähendasime, ei saa Ühendriigid elada müümata kaupu Euroopa riikidele. Sõja ajal aga lisandus veel harilikule kaubandusele suur teenimise võimalus. Ühendriikide kaubanduskomisjoni avalike andmete järgi oli kaubanduslike ühingute 1916.—1918. a. kasud 4800 miljonit dollarit suuremad kui sama aja (1912—1914) jooksul enne maailmasõda. Armuri lihatrusti aktsiate hind tõusis 75% üle pariteedi 1918. aastal. Villatööstused andsid 1915. aastal 6% kasu, aga 1917. aastal 55%. Edela söekaevanduste omanike tulu ühelt tonnilt kivisöelt kasvas 1917. aastal 7-kordseks võrreldes 1916. aasta tuludega. Terase kontserni tulud tõusid juba 1916. aastal 286%-ni. Neliteistkümmend kõige suuremat vasekaevandust teenis 1915. ja 1916. aastal keskmiselt pool miljardit dollarit 250-miljonilise aktsiapaki pealt. Anakonda vasekaevandus maksis 1914. aastal 4 dollarit dividendi ühelt aktsialt, aga 1916. aastal 22 dollarit. Püssirohukontsern maksis 1915. aastal hariliku aktsia pealt 30%, aga 1916. aastal 100% kasu. Sääraste hiiglakasude tagajärg oli see, et inimeste arv, kellede aastasissetulek oli üks miljon dollarit või rohkem, kolmekordistus. Aastal 1914 oli niisuguseid mehi Ühendriikides 7500 inimest, aga 1918. aastal 25.000. Need arvud on Ühendriikide täpse matemaatika saavutused, milles ei maksa eurooplasel kahelda. Pealegi on teada, et peaaegu $\frac{3}{4}$ kogu maailma kullatagavarast seisis pärast maailmasõda Ühendriikide seefides. Siit näeme, et maailmasõda

ei avaldanud mitte üksi negatiivset, vaid ka positiivset mõju Ühendriikide majandusele, mis aga hiljem unustati.

Missugust mõju avaldab praegune Euroopa sõda Ühendriikide majandusele, on raske ette ütelda. Igatähes juba neutraliteediseaduse muutmise päeval teatas „New York Times“, et lähimail nädalail Inglis- ja Prantsusmaa annavad Ühendriikidele sõjalisi tellimusi ühe miljardi dollari eest. Pole huvitusetat siinkohal märkida, et meie ühes provintsi ajalehes toodi hiljuti ära ühe Ühendriikides asuva eestlase kiri. Muuhulgas tähendab kirja kirjutaja, et tal olnud suvel kavatsus kitsendatud tööolude tõttu sõita kodumaale, aga praegu ei mõtlevatki ta seda teha, sest Ühendriikides vedelevat raha tänaval. „New York Times“ teatab edasi, et Prantsusmaa tegi lepingu 4.600 lennuki tellimiseks, mida varsti täiendatavat 3800 mootori tellimisega, kuna Inglismaa tahtvat saada 5.500 lennukit. Septembrikuu kahe esimese nädala jooksul tõusid Ühendriikides lennukitehaste aktsiad 80%. Ainult esimese sõjapäeva, 5. septembri, jooksul tõusid lennukitehaste aktsiad kogusummas 3 miljardit dollarit. Teisel sõjanädalal pärast 1929. aastat tõusis Ühendriikides terasevalamise produktioon kuni 93,5% maksimaalsest võimest. „New York Herald Tribune“ kinnitab veel, et Ühendriikide eksport ladina-Ameerikasse kasvab vähimalt 800 miljoni dollari võrra aastas, sest Euroopa sõdivate riikide eksport Lõuna-Ameerikasse on peaaegu täieliselt lõppenud. Neist väheseistki andmeist näeme, et Ühendriikidel oli küllaltki põhjusi loobuda neutraliteediaktist.

Sügis 1939. aastal sarnles mitmeti 1914. aasta sügisele Washingtonis. Möödunud on 25 aastat. Selle aja jooksul on muutunud kongressi koosseis kui ka mõlema partei juhtkond. Ent meeleolu valitsevais ringkonnis on peaaegu sama mis 1914. aasta sügisel. Tundub vaid, et on teine aeg ja teine tempo. Mis 25 aastat tagasi nõudis aastaid, nõub nüüd kuid, nädalaid või koguni päevi. Reageeringuis on tooniandev New York. Ta ei ole majanduslikult nii abitus seisukorras kui 1914. aastal. Siis koguni suleti New Yorgi börs $4\frac{1}{2}$ kuuks. Nüüd aga reageeris börs sõja kuulutamisele Euroopa suurriikide vahel aktsiate hindade tugeva tõusuga. Siis sõjakonjunktuur andis end tunda alles pärast poolt aastat, nüüd aga sõja esimesist päevist. Siis Inglise blokaad astus jõusse täies ulatuses pärast $1\frac{1}{2}$ -aastast sõdimist, nüüd toimus see kohe. Siis kauplesid Ühendriigid esimestel sõjakuudel väga elavalt Saksamaaga neutraalsete riikide kaudu, nüüd pandi sellele kohe piir. Aastail 1914—1915 Ühendriikide eksport Daanisse tõusis 13-kordseks võrreldes sama ajavahemikuga enne sõda,

Suka- ja pesuäri

M. Koppermann

Tallinn, D.-Karja nr. 2. Tel. 480-92

nüüd on see aga absoluutse blokaadi tõttu võimatu. Praegu saavad Ühendriigid oma ekspordi suunata ainult liitriikidesse ja nende kontrolli loal õige vähe neutraalsetesse riikidesse. Möödunud sõjas hakkasid ametlikud isikud Inglismaa kasuks välja astuma alles pärast üht sõja-aastat, praegu on aga märgata teisi meeolusid. Rääkimata ajakirjandusest, ka president Roosevelt ironiseeris Wilsoni „mõtete ja sõnade“ neutraliteedi üle. Juba oktoobri alguses vabariiklaste parteis arutati rahvusliku kaitsekomitee loomise küsimust. Presidendi suurprogramm maa-, lennu- ja merevägede kohta võeti kongressi poolt vastu peaaegu ühehääleliselt. Seitsmekümne üheksa aastane kindral Pershing, kes juhatas maailmasõja ajal Ühendriikide vägesid Prantsusmaal, esines avaliku kirjaga, milles ta hoiatas, et Ühendriigid ei tohiks enam olla nii ettevalmistamatud sõjale nagu see juhtus 22 aastat tagasi. Novembri keskel teatas lennukitehaste üleriiklik kontsern, et nende tehased suudavad aastast valmistada üle 16.000 lennuki. Aasta pärast tõuseb toodang 25.000-ni, iga masin 1000-hobusejõuline. Vabariiklaste häälekandja „New York Herald Tribune“ soovitas varsti pärast sõja puhkemist presidendile esitada kongressile seadus, mis näeb ette regulaarse sõjaväe suurendamise kuni 1.000.000 inimeseni ja laevastiku suurendamise 2½ korda.

Jättes kõrvale kapitali ahnitsused, mis peab paratamatult oma isu rahuldama liitriikides, sest teist võimalust ei ole, võime Ühendriikides pealeselle märgata üldist poolehoidu ja sümpaatiat liitriikidele, peamiselt Inglismaale. Mis on selle põhjuseks? Kõigepealt võime nentida poolehoidu demokraatiale, siis kultuuride sugulust, ühist kirjandust ja keelt. Ei saa kõrvale jätta ka rassilist ühtekuuluvust, sest domineerivat osa Ühendriikides mängivad siiski anglosaksid, hoolimata rahvastiku rassilisest mitmekesidusest.

Kui Avaliku Arvamise Instituudi (Federal Bureau of Investigations) juhataja avaldas instituudi häälekandjas „Fortune'is“ andmeid ankeedi kohta, keda Ühendriikide kodanikud tahaksid näha võitjana praeguses Euroopa sõjas, siis 83% küsitavaist andis oma hääle Inglis- ja Prantsusmaa kasuks. Koguni teiseks kujunes aga pilt, kui nõuti Ühendriikide sõttaastu-

mist. Siin hääletas poolt kõigest 16,8%. Ohu- ja mereväe sõjast osavõtu poolt anti 1% hääli, 2,3% oli nõus saatma sõjamehi Euroopasse ja 13,6% nõustus sõjast osa võtma ainult sel juhtumil, kui Inglis- ja Prantsusmaad ähvardab kaotus.

Ühendriikide kodanike meeolu praeguse Euroopa sõja suhtes väljendub ehk veel täpsemalt ankeedi andmeist erakondade viisi.

Toome need allpool:	Demo- kraadid	Vaba- riik- lased
Sõjaväe ja laevastiku Euroopasse saatmise poolt	18%	13%
Sõjaväe ja laevastiku Euroopasse saatmise poolt sel juhtumil, kui Inglis- ja Prantsusmaad ähvardab kaotus	46%	42%
Ühendriikide põhiseaduse täiendamist referendumiga nõudis sõjast osavõtmise puhul	47%	52%

Neist andmeist paistab, et Ühendriikide kodanike meeolu on Euroopa sõjast osavõtmise vastu. Seda peavad muidugi mõlemad erakonnad arvestama, sest käesoleva aasta novembris toimuvad uue presidendi valimised. Missuguseks kujuneb seisukord pärast valimisi, on praegu raske ette ütelda. Mäletatavasti läks 1917. aastal president Wilsoni kandidatuur läbi loosungi abil „Ta hoidis meid sõja eest“. Aga viie kuu pärast olid Ühendriikide sõdurid Euroopa mandril sõdimas. Nüüd aga kinnitavad Ühendriikide mõjukamad ajalehed, et seda praeguses sõjas mingil tingimusel ei juhtu, sest kõigil on veel mees möödunud sõja kurvad kogemused. Vabariiklaste häälekandja „New York Herald Tribune“ peab täitsa võimatuks, et Ühendriikidest saadetakse mitmemiljoniline armee Euroopasse, nagu see sündis maailmasõja ajal, küll aga propageerib nimetatud ajaleht teisi abistamise võimalusi. Kõigepealt peaksid tarviduse korral Ühendriigid varustama liitriike relvadega, andma oma laevastiku liitriikide käsutusse ja lubama värvata vabatahtlikke Euroopasse saatmiseks.

Niisugune on praegu Ameerika Ühendriikide hoiak. Vaevalt võib siin loota suuri muudatusi enne presidendivalimisi.

E. Pa.

F i r m a

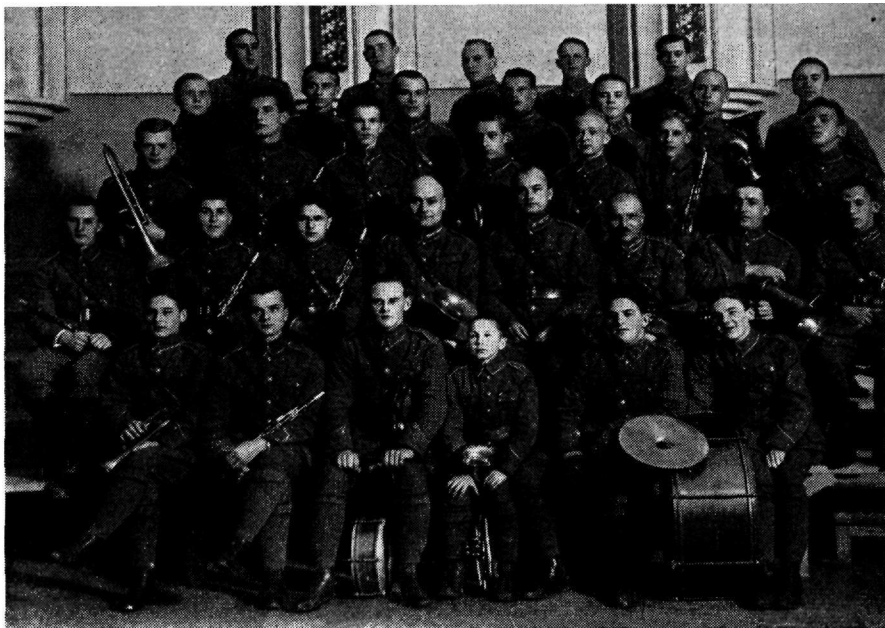
G. PAJU

Tallinn, Harju 43, tel. 444-21
ja Viru 21.

Müügil suures valikus välis- ja kodumaa
ajakirju ja ajalehti!

Kalevi malevkonna orkester 15-a.

*Kalevi malevkonna
orkester 1925. a.*

10. märtsil 1940 sai Kalevi malevkonna orkester viieteistkümnendaastaseks. See aastaarv pole küll mingi juubeliarv, kuid praegusaja kiiresti kihutava elutempo ja veelgi kiiremini vahelduvate sündmuste juures on see siiski tähtpäev, mispuhul pole liigne veidi peatuda, heita põgus pilk käidud teele ja seada tähiseid tulevaseks tööks.

Kirjutati aasta 1924. Oli parajasti kätte jõudnud jõulukuu esimene päev, selle kuu, mille lõpupoole kogu kultuurmaailm pühitseb rahupühi. Kuid leidis neid, kes valitsevat rahu tahtsid iga hinna eest segada. Ja seal kõlasid sel sumedal detsembrihommiikul mitmel pool Tallinnas paugud, mis äratasid unest rahulikke kodanikke. Need paugud justkui kutsusid meie rahvast loobuma oma mugavast „dolce far niente'st“ ja haarama kätte relvad, et kaitsta oma

vastvõidetud vabadust ja iseseisvust. Veel kõlas kõrvus paukude kaja, kui „Kalevisse“ kogunes mehi, enamuses Vabadussõja lahinguis karastatud mehi, kes ei tahtnud mitte jääda vaikseiks pealtvaatajaiks, kui kodumaa saatus on ohus. Ja nii tekkiski Kaitseliidu Kalevi malevkond. Malevkonnaga liitus ka nooremaid mehi, kel oli tarvis käia õppusil, et seista väärrikalt vanade lahinguveteraanide kõrval. Et kõiki neid õppusil käike teha meelepärasemaks, tuli vana kalevlane Karl Kriisk mõttele luua malevkonna juure orkester. Seda mõtet toetas malevkonna praegune pealik Bernhard Abrams, keda kavatsusest informeeriti. Kui oli läbi räägitud ka Raimund Kull'iga, orkestri praeguse dirigendiga, oli asi niisama hästi kui otsustatud. On ju vana tõde, et iga algus on raske. Ei läinud siingi asi päris libedasti, sest puudus see proosaline osa kogu algatusest — nimelt raha. Õnneks leidis malevkonna ridades isikuid, kes toetasid algatust mitte ainult nõuga, vaid ka „jõuga“ — rahaliselt. Ja nii asutati Kalevi malevkonna orkester 15 aastat tagasi.

10. märtsil 1925 määrati orkestri formeerijaks ja juhiks Aleksander Helisto. Kuna pille oli veel vähe, orkestrisse tahtjaid aga palju, juhtuski, et mitmeil tuli paratamatult jääda eemale. Ja siis algas innukas töö. Oli vaevalt möödunud paar nädalat, kui malevkond võis sammuda Tondile õppusele juba oma orkestri helide saatel. Ei olnud siis meil veel mundrit. Kõik olid „tsiviilis“, valge lint käisel — aga ega see asja rikkunud. Nooruslik vaimustus ja ind oli seks tõukejõuks, mis tiivustas meid tööle.

Esimese avaliku tunnustuse sai orkester asutamisaasta oktoobris antud kontserdil malevkonna ballil Estonias. Seega loodi esimeste kontakt meie muusikasõbralise publikuga ja see on püsinud tänaseni, näidates üha tõusutendentsi. Ja siis tuli esimene sõit Soome — 27. juunist — 1. juulini 1929. Tollal sõlmitud sõprussidemed meie vennasrahvaga jäid püsima ja tollele esimesele ülelahesõidule on järgnenud teisigi, nii 1933. a. 23. juunist — 6. augustini, mil osa kontserte anti edasi ka Soome ringhäälingus, ja 1937. a. maailmameistrivõistluste ajal laskmises.

Orkestri pealik prof. J. V a k s

Orkestri esimene juht A. Helisto juhatas orkestrit kuni 1. oktoobrini 1933, mil ta lahkus omal palvel sellelt kohalt.

Alates 1. novembrist 1933 tänaseni juhatab orkestrit E. V. Tallinna Konservatooriumi inspektor prof. Julius Vaks.

Möödunud 15 a. jooksul on orkestrist läbi käinud kaugelt üle 100 orkestrandid. Mitmed on tulnud ja on jälle läinud. Püsima on jäänud vaid mõned. Nii võivad oma 15 aasta juubelit pühitseda koos orkestriga tegevliikmeid Vello Avastu, Udo Ojari, Kaarel Tammiste ja Tarvo Vanatoa, toetajaist liikmeid — A. Helisto, Alfred Mägi, Eerik Palm ja Kustas Rõõmusoks.

Kuid nii mõnegi kaasvõitleja elutee on ootamatult katkenud ja nad on läinud sinna, kust pole tagasipöördumist. Meie ridadest on lahkunud Oskar Kuusk, †2. detsembril 1926, Karl Berg, †27. detsembril 1929, Albert Rosenbenk, †18. märtsil 1934, Jüri Kaarma, †23. jaanuaril 1938, Leopold Hiimets, †6. juunil 1939, ja Martin Liipa, †31. juulil 1939. Nad on küll meie hulgast lahkunud, kuid ka üle aegade voolu jääb püsima õilis mälestus neist kui isikuist, kes kogu oma olemuse ja hingega olid andunud meie ühise aate teenimisele.

Orkester on endastmõistetavalt täitnud kõik kohused, mis on tulnud täita malevkonnal. Peale selle on antud kontserte mitmes linnas kodumaal. Alles suvel 1939. a. oli kontsertmatk Pärnu, kus peale muu võeti ka osa Vabariigi Presidendi K. Päts'i sünnikoha tähistamiseks püstitatud mälestussamba avamisest Tahkurannas, saades rahva siira poolehoidu osaliseks. Orkester on järjekindlasti esinenud ka ringhäälingus. Ka teatris on orkester olnud kaastegev, nii Estonias — mitmes ooperis ja operetis — ja Eesti Draamateatris. Samuti on tegutsenud spordi alal. On korraldatud jalgpallivõistlusi ja senini on alati neist välja tulnud võitjana.

Möödunud viisteist aastat on võimaldanud arendada võrdlemisi mitmekülgset tegevust, peamiselt muidugi muusika alal. Selle aja jooksul on suudetud koguda kaunike kogu tõsisest sõpru ja poolehoidjaid, mis annab julgust ja tarmu veelgi innukamale tööle järgnevail aastail, et säilitada oma seisukoht me kodumaa orkestrite rohkearvulises peres.

Kaarel Tammiste.

Orkester 1940. a.

Kaitseliidu 100-mehelise orkestri kontsert Estonia kontsertsalis

Kaks lugupidamisväärset kl. üksust, kes mõlemad juba kauemat aega kauni kunsti jüngreina on sammunud tõusuteed — KL Tall. Maleva ja Kaalevi malevkonna orkestrid — korraldasid pühapäeval, 25. veebruaril s. a., Estonia kontsertsalis ligi 100-mehelise orkestri ühiskontserdi.

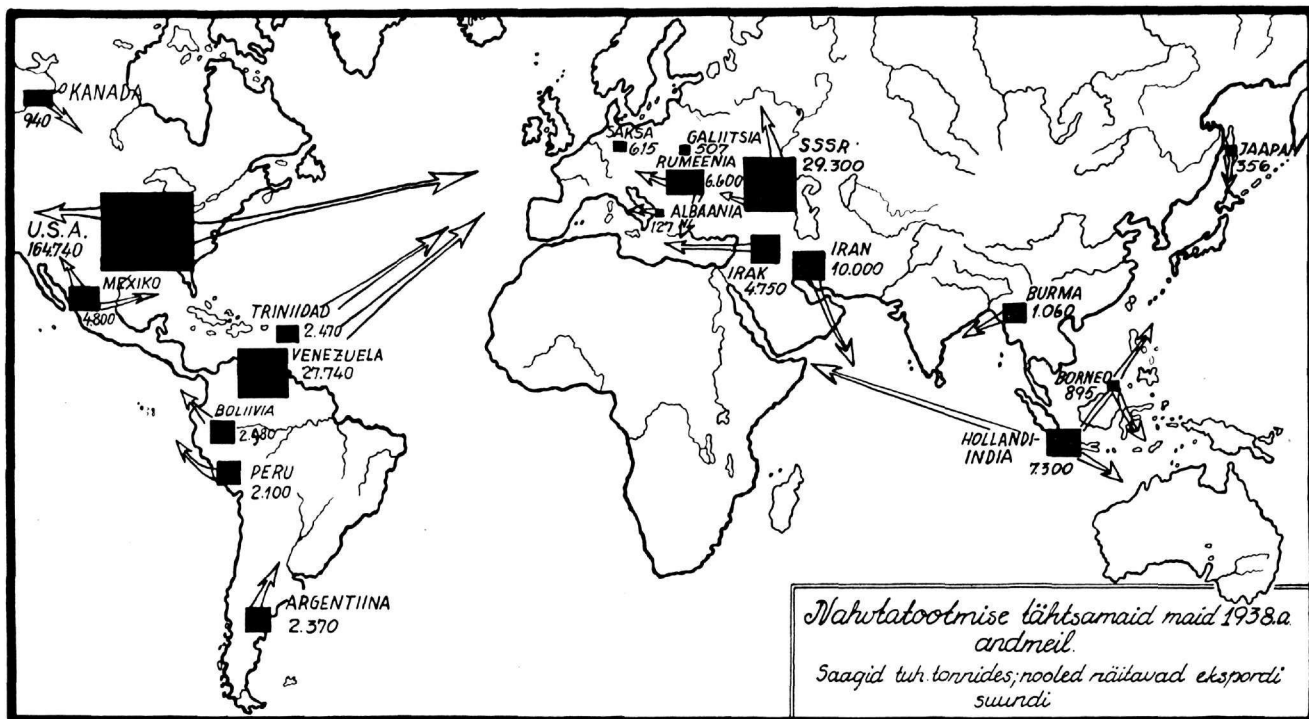
Ei miski muu kui armastus oma pilli ja orkestrimuusika vastu suudaks neid inimesi mitmesuguselt aladelt, nii ametnikke, töölisi, direktoreid kui ka kutselisi muusikamehi, iga nädal, aasta aasta järele nüüd juba 15 a. kestes korralikult ja puudumata koos käia sundida. Omal algatusel, ilma välise mõjutuseta ja sooviavalduseta tekkis neil ka soov viibida muusikavallas kord ühiselt koos, missugusest soovist arenes ka kõnesolev kontsert.

Ja tulemus oli suur, nii helide kui ka vaimu suhtes. See ei saanudki olla teisiti, seft suurt muusikute malevat juhivad nii kogenud ja täie andumusega töötavad mehed kui KL orkestrite pealik F. Tamm ja prof. J. Vaks. Ja orkester, mille koosseisus on säärased sügavusteni ulatuvad majesteetlikud bassid, sõjamehelikult julged baritonid, aristokraatselt kõlavad tromboonid, säraküllased trompetid, soojus- ja kiirterikkad puupillid ühes veel hulga teiste iseloomulike pillidega — see orkester on kõikvõimas ja suuteline edasi andma iga värvingut, iga meeoleolu.

Kontserdi jõudes oma haripunktini kava II osas, kus mängijad olid juba harjunud akustiliste tingimustega ja jõudnud vajalise hingelise ning füüsilise temperatuuri astmeni, andis orkester oma parima nii kõlavuselt, sulavuselt kui ka ettekandelt. Sibeliuse „Finlandia“ kõneles kuulajaile helides sellest suurest ja salapärasest, mis peitub rahvaste hinges.

Iga ülev hetk loob hinges tarviduse kõrgema, parema järele. Ja nii löi ka see kontsert kindlakujulise nõude, et meie puhkpilliorkestrite literatuuri täiendataks eesti algupärase loominguuga. Meil on head algupärasest loomingu, on häid ümbertöötusi puhkpilliorkestrile, aga meie orkestrid suudavad anda veel palju rohkem nii tehniliselt kui ka muusikaliselt. Ja seda head, kaunist ning ülevat muusikakunsti ei keela meie heliloojad tõesti mitte neile meestele, kes aastast aastasse iga nädal pühendavad meie eesti muusikale oma puhketunnid. Au meie orkestreile ja jõudu tööle!

A. Topmann.

Vedel kuld valitseb maailma

Tänapäeva suure sõjalise konflikt üheks saatuse määrajaks ei ole mitte üksi maailma toorainete tagavarade üle valitsemise, vaid ka nende tootmise küsimus. Kogu meie materiaalne tsivilisatsioon ja sellega seoses olev üksikute riikide tugevus ja löögi jõud oleneb tänapäeval suuresti tööstuslike toorainete tagavarast. Üheks tähtsaks, kui mitte tähtsaimaks, küsimuseks sel alal on naftatagavarade küsimus. Veel enam — kogu inimkonna ajalugu viimase kümne aasta kestel on seisnud võitluses naftatagavarade ja -allikate pärast. Kõige selle juures pole huvituse tahele panna, et nafta pärast mitte üksi ei võidelda, vaid ka võitlemine ise on ilma temata võimatu.

Üksikute riikide tööstuste arenemise ajalugu kui ka ekspuaterimiseks kättesaadavate naftaallikate geograafiline asend on loonud olukorra, mille juures mitmed riigid osutusid selle elulise tähtsusega tooraine tootmisvõimaluste juurest äralõigatuks. Seejuures osutusid kõik katsed asendada looduslikku maaõli sünteetiliste ainetega kaugelt vähem tagajärjekaks kui seda on loodusliku maaõli kasutamine. On ju tõsi, et sünteetilise bensiini tootmine kivisöest andis Saksamaal 1938. a. 3 miljonit meeterttonni bensiini, kuid sealjuures ei tohi unustada, et see kõik oli seotud palju suuremate kuludega, nii et kivisöest toodetud bensiin määras sellele ülitarvilisele kütteenainele naftast toodetava bensiini kõrval palju kõrgema turuhinna. Pealeselle piiravad ka tehni-

lised võimalused kivisöebensiini laiendatud tootmist. Nii võisime näha, et isegi niisugune kõrge tööstusliku tasemega maa nagu Saksamaa kõigist pingutusist ja kapitali kulutustest hoolimata jõudis 1938. a. sel alal oma tööstusliku produktsiooni võimaluste piirini, mille juures lisaks kõigele tal tuli sama aasta jooksul veel 5 miljonit tonni naftasaadusi sisse vedada.

Saksamaa omab ise looduslikku naftat väga vähesel määral. Kõigi pingutuste juures võib omannafta aastane kogutoodang tõusta tal vaid 700.000 tonnini, kusjuures peame arvesse võtma, et naftaallikate sügavuse ja sõltuvalt sellest tootmiskulude suurenemise tõttu ei kujune see talle majanduslikult kuigi tasuvaks.

Saksamaa aastast naftatarvidust hinnatakse 7 miljoni tonnini. Sisseveo ülejääk 1938. a. läks sõjaväele vajalike reservide kogumiseks. 1939. a. esimesel 8 kuul kujunes seisukord Saksamaa naftaturul sisseveo ülejääkide tõttu peagu endiseks, kuid juba sõjategevuse algpäevil muutus pilt järsult: sissevedu vähenes ja, hoolimata kõigist drastilisist pingutusist tarvidust vähendada, kõik reservid hakkasid kokku kuivama.

Sõjategevuse alguses hinnati Saksamaa naftasaaduste tagavarasid 3—4 miljoni tonnini. Kui võtta arvesse sõjaväe üha suurenevaid nõudmisi ja tarvidusi sel alal, siis ei või hinnata seda tagavara

suureks. Kuid ei või siiski ütelda, nagu oleks Saksa-
maa sõja ajal, tugevast mereblokaadist hoolimata,
naftaallikatest täiesti ära lõigatud. Kõige lähemaks
temale osutuvad Galiitsia õliväljad poole miljoni
tonnilise aastatoodanguga, kusjuures eespool nime-
tatud produktsoon ei ole maksimaalne. Tänu eri-
listele majanduslikele tingimustele oli Poolal kasu-
likum naftat mereteed kaudu sisse vedada, mille
tõttu Galiitsia naftaallikad ei leidnud täiel määral
kasutamist. Tarviduse korral võib nende aastast
produktiooni nüüd suurendada, kõigi pingutuste pu-
hul isegi kahekordistada, kuigi see võib-olla nõuab
omajagu aega. On tarvis veel tähele panna, et kogu
mainitud rajoon kannatas sõjategevuse all, mis oma-
korda takistab kiireid ümberorganiseerimise töid.
Suureks puuduseks Galiitsia naftale on veel trans-
pordi küsimus, kuna siin saab kasutada ainult raud-
teed.

Teiseks Saksamaale kättesaadavaks naftarajoo-
niks on Rumeenia $6\frac{1}{2}$ miljoni tonnilise produktioo-
niga aastas. Rahu ajal võiksid Rumeenia õliväljad
katta kogu Saksamaa naftatarviduse, liiatigi: et siin
on transpordi võimalused võrdlemisi soodsad: trans-
pordil Doonau jõe kaudu on suured paremused
transpordi vastu raudteel. Kuid siin on suureks ta-
kistuseks asjaolu, et suurem osa Rumeenia
õlivälju on inglastele ekspluateerimiseks välja rendi-
tud. Pealeselle Rumeenia nafta eksport oli suunatud
viimastel aastatel mitte Saksamaale, vaid Balkanisse
ja Vahemere teid kaudu. Rumeenia nafta küsimuse
ümber on käimas kibe sisemine võitlus. Inglise
kontsessioonärid on kaugel sellest, et müüa Rumeenia
naftat Saksamaale. Pealeselle kõik teised maad
maksavad nafta eest kullas, Saksamaa aga kliiringi
alusel. Rumeenia valitsus sõlmis küll Saksamaaga
lepingu nafta müügi asjas ja on avaldanud ka selle-
kohast survet inglise kontsessioonäridele, nii et osa
Rumeenia naftast kõigest hoolimata leiab siiski teed
Saksamaale, kuid siin võib juttu olla ainult osast,
kaugelt mitte kogu Rumeenia naftatoodangust.

Kõige suuremaks väljaspool blokaade seisvaks
naftaallikaks jääks seega Saksamaale kättesaadavaks
ainult Nõukogude Venemaa. Vene naftatoodang on
üks vanimaid ja suurimaid kogu maailmas. Juba
1913. a. hinnati Venemaa aastast naftatoodangut
9 miljoni tonnini. Kodusõja ajal läks see arv küll
tunduvalt alla, kuid juba 1925. a. hakkas see uuesti
tõusma ja kerkis 1938. a. 29 miljoni tonnini aastas,
tõstes N. Venemaa naftat tootvate riikide hulgas
teisele kohale maailmas.

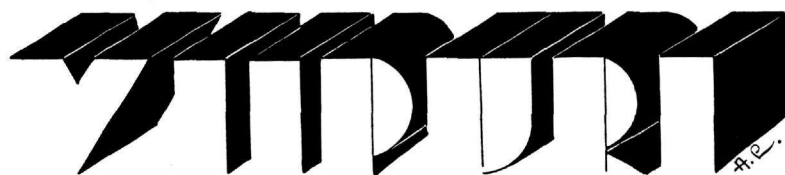
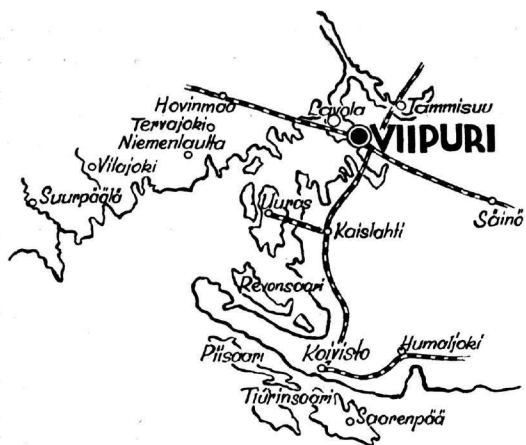
Kuid samal ajal on N. Venemaa kui nafta
eksportöör kaotanud maailmaturul suuresti oma täht-
sust. Ajavahemikul 1932—1938 langes N. Vene nafta
eksport 6 miljonilt tonnilt 600.000 tonnini aastas,
seega kümme korda. Eelkõige on see seletatav sise-
tarviduste suure tõusuga. Asjatundjate arvamise
kohaselt ei suuda N. Venemaa tänapäeval isegi oma-
enda sisemist naftatarvidust rahuldada. Tõeliselt on
ka viimaseil aastail tähele pandud, et N. Venemaa
on hakanud ise naftasaadusi sisse vedama, eeskätt
aviobensiini näol. On võimalik ja tõenäone, et see

oleneb sellest, et koha peal ei suudeta küllalt puhast
aviobensiini valmistada, kuid igal juhul näitab see
ka ebasoodsat seisukorda Saksamaa suhtes nafta-
saaduste impordiks N. Venemaalt.

N. Vene motoriseeritud väeosaade kolossaalne kas-
vamine on olnud üheks põhjuseks, mis on määra-
nud naftasaaduste omatarviduse tõusu ja mis on
teinud ühtlasi küsitavaks ülejääkide soetamise, mida
võib-olla oleks võinud eksporteerida Saksamaale.
Kõigi muu juures sünniks naftasaaduste vedu N.
Venemaalt Saksamaale väga rasketes tingimustes.
Kuna on teada, et harilik raudtee tsistern mahutab
mitte rohkem kui 50 tonni naftat, siis oleks tarvis
vähimalt 20.000 tsisterni ehk 1000 täie koormatusega
raudteerongi, et 1 miljon tonni naftat kohale toi-
metada. Kui veel arvesse võtta, et Bakuu õlivälja-
delt kuni Saksa piirini on 3000 km, siis võib igaüks
endale ette kujutada, missuguste raskustega on seal-
juures tegemist. On ju, tõsi küll, olemas ka mere-
tee — Musta mere ja Doonau kaudu — mis oleks
kindlasti sobivam ja odavam, kuid ka siin esineb
suuri ja raskeid takistusi. Kui oletada, et nafta
juhitaakse Trans-Kaukaasia õlijuhtmete kaudu Ba-
tumi ja sealt tanklaevadega Doonau jõe suhu, kust
see läheks pargastele laaditult mööda Doonau edasi.
Sel teekonnal varitseb Saksamaa vaenlaste poolt palju
ohte. Kõige muu kõrval nõuab säärane transportee-
rimisviis hulk erilisi õliveoks kohaldatud pargaseid,
mida, nagu seda on näha olnud Rumeenias märksa
väiksemate naftakoguste transporteerimisel, impor-
teerija kasutuses ei ole. Jääb üle veel teise veete
kasutamise võimalus — Volga kaudu Leningradi ja
sealt Balti mere kaudu Saksamaale —, kuid ka see
moodus on seotud suurte raskustega.

Kõik see näitab neid suuri raskusi, mis Saksa-
maal tuleb võita enda varustamiseks naftasaadustega.
Tema sõjaliste vastaste üleolek õliga varustamise
küsimuses on kohe selge, kui me võtame küsimuse
vaatluse alla vastaste seisukohast. Et saada küsi-
muse üle täit pilti, selleks on tarvis vaadata vaid
maailma naftatootmise üldisi arve. Maailma üldist
naftatoodangut hinnati 1938. a. 270 miljoni tonnini,
millest Ameerika Ühendriikidele langes 164 miljonit
tonni, kusjuures viimane arv seisab võimalikust mak-
simum-produktioonist veelgi madalamal, sest tur-
gude kindlustamiseks ja nafta turuhinna reguleeri-
miseks ameeriklased hoidsid 1938. a. naftatoodangu
kunstlikult madalal. Andmed, mis käsitlevad 1939. a.
viimast veerandit, s. o. sõjakuid, näitavad nafta-
toodangu tõusu vähimalt ühe kolmandiku võrra.

Teisel kohal Ameerika Ühendriikide järel sei-
sab naftatoodangu poolest, nagu juba eespool mai-
nitud, N. Venemaa 29 miljoni tonniga aastas, kol-
mandal kohal Venezuela — 28 miljoni tonniga ja
neljandal kohal Iraan — 10 miljoni tonniga. Iraani
naftatoodang mängib eriti tähtsat osa Inglise laevas-
tiku varustamisel küttematerjaliga. Abadanis leidub
maailma suurim nafta ümbertöötamise tehas, mille
ladude mahutus on 1 miljon tonni. Hollandi-India
aastane naftatoodang ulatub 7 miljoni tonnini, seega
on pisut suurem Rumeenia omast. Mehhiko pro-

Seal, kus vägev ja võimas Saima saadab oma külmad vood Soome lahte, seisab uhkelt kaljusel poolsaarel vana Karjala pealinn Viiburi. Mõtisklevalt vaatab uhmjas tuultees pruunistunud loss juba arvutuid sajandeid ülalt alla tema jalal keerlevale elule ja askeldusile. See auväärne loss on ehitatud 1293. aastal Rootsi väepealiku Tyrgils Knutsoni poolt ning ta võib tagasi vaadata erakordsele vaheldusrohkele minevikule. Keskajal oli ta põhjamaade tugevaim kindlus ja katolitsismi võitmatu kindlusloss ja tugi, mille kaudu rootslased vallutasid lossi ümber asetsevad metsamaad ja nõmmed ning põorasiid ristiuskus seal elavad rahvad. Aastasadu valitsesid siin lossis võimsad Rootsi vasallid, kes olid peagu niisama võimsad ja iseseisvad kui nende kõrge käskija — Rootsi kuningas. Küsimata ja arvestamata viimase tahet ja soove võitlesid need vasallid sageli üksteisega, sõdisid naabruses asuva Novgorodiga ja sõlmisid lepinguid jõuliselt edasitungiva Hansaga. Lossi hiilgavalt väljaehitatud ja sisustatud ruumid olid tol ajal priiskava elumõnu kohtadeks. Kõikjal võis näha ja leida kullaga ja hõbedaga tikitud sametdrapiire ja seinakaunistusi, väärismööblit ja rikkalikke lauakatteid. Kuid kõige selle külluse ja mõnulemise juures ei unustanud lossi isandad ja elanikud ka oma kohuseid kuninga ja isamaa vastu. Hädaohu silmapilgul ruttasid kõik oma kohale kindluse müüridel ja pidasid vapraid võitlusi pealetungijate vastu, kelleks tol ajal olid enamasti läände tungivad slaavlased. Kuid aastad nõudsid oma ja viimaks ei suutnud vana lossi rabadaks muutunud müürid ja tornid enam vastu pidada vene

väehulkade korduvaile pealetungidele. Nii juhtus, et 6. juunil 1710. aastal Vene tsaar Peeter Suur vallutas lossi ja selle jalal asetseva linna ning muutis selle põhjapoolseks toetus- ja kaitsepunktiks tema poolt äsja asutatud St. Peterburgile. Pooleldi varemesse varisenud loss jäeti oma saatuse hoole, sest aja jooksul sõjakunstis esilekerkinud suurtükiväe võimsus tegi imesid ja Viiburi kindlus ei olnud enam küllaldaselt kõlvuline ja suuteline täitma sõjalisi ülesandeid ning kaotas oma sõjalise tähtsuse. Veel pidas vana loss kangekaelselt vastu ajahambale, kuid nähtavasti oli saatus ta määranud hävingule. 7. septembril 1856. aastal, kui Saima-kanali avamise puhul kogu linn ilutses pidulike tulede säras, tekkis ettevaatamatusest lossi torni ülemises toas tulikahju ja mõne viivu kestel seisis kogu ehitus leekides. Mit-

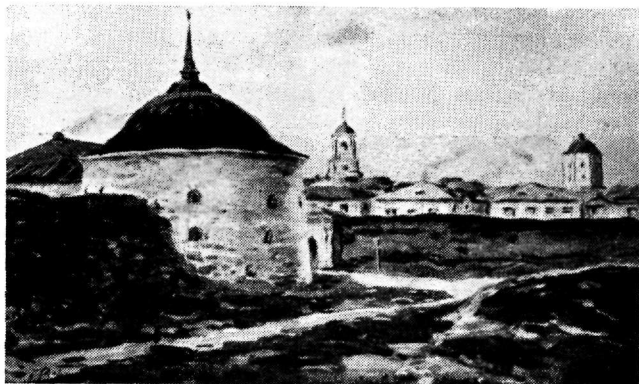

Viiburi loss ja vesiväravad enne 1859. a.

dutseerib aastas 5 miljonit tonni naftat, Irak — 4,25 miljonit tonni, Inglise Ida-India, Argentiina ja Peruu üle 2 miljoni tonni, Inglise Burma ja Kanada umbes 1 miljon tonni jne.

Kui jätta välja N. Venemaa ja Rumeenia naftatoodang ja lisada neile Saksamaa ja Austria omatoodangu 0,7 milj. tonni, Itaalia 0,14 milj. tonni, Poola 0,5 milj. tonni ja Jaapani 0,356 milj. tonni, siis saame pildi, et 85% nafta maailmatoodangust seisab tänapäeva Saksamaa vastaste kasutuses, samal

ajal, kui Saksamaa omab oma kasutuses kogu maailma nafta kogutoodangust teoreetiliselt ainult 15%. Võib ütelda teoreetiliselt ainult sellepärast, et neist riikidest pole Saksamaal kuigi avaraid impoorteerimise võimalusi ja et nende riikide toodangud on juba praegu jaotatud alatiste tarvitajate vahel. Inglismaa ja Prantsusmaa õiallikad aga, vastupidi, on esiteks määratult suuremad, neis on suuri ülejääke, need võivad katta iga tarviduse ja nende produktioonivõimet on võimalik veelgi suurendada.

Viiburi Karjavärv, ehitatud 1547—1550

meid tunde kestnud pingutava kustutamise- ja päästetöö tagajärjel suudeti küll viimaks tulele piir panna, kuid vana loss oli väga tõsiselt kannatada saanud ja tema lõplik kokkuvarisemine näis olevat lähima aja küsimus. Kuid hea saatus oli siiski teisiti arvanud ja määranud. Mõned aastad pärast tulikahju alustasid paljud Viiburi tähtsad kodanikud, kes kuidagi ei tahtnud leppida sellega, et nende vana armas ja kuulus Viiburi loss varemetes seisab ja lõplikult hävib, korjandust lossi uuesti ülesehitamiseks. Vene valitsus aitas sellele algatusele tarmukalt kaasa ja 1895. aastal tõusis loss varemeist ja tuhande uuesti — uuena, ilusamana ja nooruslikumana kui kunagi varem. Sellest ajast peale on Viiburi loss kujunenud ajalooliseks muuseumiks ja monumendiks, mille kaudu endised ajad räägivad selle koha ja ta ümberruse minevikust ja võitlustest.

Lossist viib tee mööda vanu linnavalle Viiburi teise ajaloolise vaatamisväärsuse — Ümarguse või Karjavärava torni — juure. Ka tema võib tagasi vaadata vaheldusrohkele minevikule, mis ulatub tagasi 16. sajandi keskpaika. See torn on ehitatud 1547.—1550. a. Rootsi kuninga Gustav Vasa poolt ja ta on oma müüride ees näinud arvukaid vaenlasi ning külvanud surma ja hävitust nende ridadesse. Torn on kõigilt külgedelt ümbritsetud vallidega ning ta kujutas endast idapoolseimat kindlustatud juurepääsu linnale. Kuid aegade möödudes ja sõjakunsti

arenedes kaotas ka Karjavärv oma sõjalise tähtsuse. 19. sajandi teisel poolel kasvas Viiburi linn kaugele üle oma vanade ajalooliste piiride ja vanad vaatamisväärsused, linnavallid ja tornid, pidid teed andma uuele ajale ja uuele kultuurile. Nüüd asetseb vana Karjavärv — Ümargune torn, linna turuplatsil, raamistatud uue modernaja kõrgetest ehitustest ning tema ümber keeb ja pulbitseb elu ja inimeste askeldused. Viiburi on muutunud moodsaks linnaks, kus leidub kõike, mida pakub tänapäeva moodne arhitektuur ja linnade väljaehituse kunst nii ehituste kui ka tänavate ning puistike näol.

Jah, vaheldusrohke ja mälestusterikas on olnud Viiburi ja tema vana südame — Viiburi lossi — minevik. Ilus ja kaunis oli tema olevik veel mõningaid kuid tagasi, kui elu selles soomlaste kevadunelmate linnas käis veel normaalset rada ja Viiburi oli Soome elu üheks kandvamaks tuiksooneks. Nüüd aga kees selle vana ajaloolise koha ümber hiljuti jälle sõda, mis on halastamatult muutnud selle linna jälle kord varemeiks. Moodne aeg oskab luua väärtusi, kuid ta oskab ja suudab neid ka hävitada.

Ja mõtisklevana vaatab vana ajalooline loss alla sõjakoledusis rusudeks varisenud ja tsiviilelanikest tühjaksjäänud linnale. Küllap temale, vanakesele, meenuvad jälle ajad, kui tema ümber vanasti keesisid verised heitlused, ja meenuvad ka ajad, kus siin veel kõik oli ilus, kaunis ja õnnelik.

Viiburi Karjavärv tänapäeval

E. Lerenmann

Tallinn, S.-Karja 10

Telefon 446-43

soovitab

kleidiriiete alal hooaja-uudiseid ja rikkalikus värvivalikus voodivaiba-aflassi

Müük suurel ja väikesel arvul

KEVADPÖÖRIPÄEV RAHVAKOMMETES

Erakordne pakane valitses käesoleval talvel, millega võrdset isegi vanad inimesed ei mäleta pikkade aastakümnete jooksul. Ebausklikud on seadnud neid pakaseilmu seosesse isegi praeguse erakordse sõjaajaga, kuigi „metobs“ otsib pakase põhjusi Venemaalt. Kunagi varem pole olnud nii suurt huvi rahvapäraste seletuste vastu, mis oli selle pakase põhjuseks ja kuidas sellest vabaneda.

Muistsed eestlased kujutasid juba oma sirvilaudades pööripäeva erimärkidega. Suvine pööripäev oli viidipäeval, 15. juunil, sügisene — madisepäeval, 21. septembril, talvine — lutsiapäeval, 22. detsembril, ja kevadine — taliharjapäeval, 12. märtsil

Tähtsaim ja rahvakombeilt huvitavaim oli kevadine pööripäev, mil oli mitu erinevat. Mõnel pool kutsuti kevadist pööripäeva „märtsikuu pööripäevaks“, „koidukuu päevaks“ (Koeru kihelkond), „keväjäse päeva-käänaku päevaks“ või „talve selja katkemise (murdmise) päevaks“. Nendest nimedest selgub, et kevadine pööripäev oli talve viimne tipp. Talv aeti siis n.-ü. „tare harjale“. Sellest päevast alates hakkas tulema kevad, nagu seda muistsed eestlased ette kujutasid. Täheateaduse järgi kevade tulek on tingitud maakera iga-aastasest teekonnast ümber päikese, mille juures, tehes iga päev oma telje ümber ringi, maakera tuleb kevadpoolaastal päikesele lähemale, kuna ta sügisel, vastupidi, sooritades samuti ümber oma telje ringe, päikesest kaugeneb. Erinev arusaamine pööripäeva tuleku põhjustest oli muistsel eestlasel.

Maa. Tartumaal Nõo kihelkonnast saadud kirjanu alusel seletati: „Sel päivil lõop maa kivi külge ja nakkab tõisipidi käümä. Pöörap ümbre, nakkap tagasi tulema.“ Kus aga sellane kokkupõrget põhjustav kivi oli, kas horisondil või kuskil mujal taevaruumis, selle kohta pole kindlaid teateid. Läänemaal Kullamaa kihelkonnast saadud andmeil kujutatakse rahvapärast päikesesüsteemi väga ime-likult: „Ütlevad jah, et kõik kohad on leitud, aga kus on see koht, kus taeva luht otsa saab ja ilmal äär oo?!“

Nä ütlevad, et maakera olla ümmargune — seisab luhtis, et Ameerika olla sii all. Et päike, kuu seisab vakka, ja maakera käib. Minu arvates see põle õige. Kui see maa ringi käib, küll ta need majad-loomad kõik ära viiks, see suur tuul. Vaata, kui kelguga ümber posti sõidad, muudku oia mütsi kinni. Na kui sa sinna lähed, Ameerikasse, siis kukud ju üle ääre alla, nagu tammist kukud upekuuti. Maa on ikka seni kui põhjani, pae on ikka all. Aga kui Ameerika all on, siis ta peab ju alt tühi olema. Neoke suur ja ränk asi seisab luhtis, inimene, väike, ei seisa?! Kui teine maa all on, siis meie maa on jo tema kohal, nad ei näe jo päikest. Nojah, kui maakera ümber käib, küll siis maja ka ringi ühes käiks. Näe, mul üks maja ots ommiku pool, teine õhtus — küll ta siis peaks jo vahel kah lõuna ja põhja poole keerama. Aga näed, ikka seisab oma koha peal.“

Seletuse nähtub, et päikesesüsteemist oli rahva seas isesugune arusaamine, samuti ka pööripäeva tuleku põhjustest. Maakera asetseb rahva arvamise järgi kivipinnal või pael

ja pörkas pööripäeval kokku mingi tohtu kiviga, mis andis sellele vastupidi käiva suuna. Sel põhjusel järgnes pööripäev.

P ä i k e. Samuti kui pööripäeva tekkimisest ja maakera liikumisest leidub ka päikesest rahvaarvamisi. „Päike olla kuum ratas või tuline, põlev kera, mis käib rataskaare teed, öösi maa alt läbi minnes.“ Wiedemanni kirjapanude järgi uskunud vanad eestlased, et päike õhtul loojamineku järel ära mädaneb, just nagu see me mullas, hommikul aga uus päike üles tõuseb. On levinud arvamine, et päikest kuumutatakse maa all. Suvel kuumutatakse päikest kaua, siis on ta ka soojem, talvel kuumutatakse teda vähe ja päike on siis jäänud külmaks. Suvel käivat päike pikka teed, talvel aga lühikest. Päevade lühenemise puhul sügisel öeldi: „Päevad lähevad sulase poole!“ või, nagu Rõuges, pajatati: „Teevad kukesammu sulase poole,“ kuna vastupidise nähtuse puhul kevadel öeldi: „Päevad lähevad peremehe poole!“ Toris mainiti: „Kui päevad pikemase lähevad, sis tõstab peremies mütsi, kui lühemase lähevad, tõstab sulane.“

Päikest peab rahvas pühaks, kutsudes teda vahel pühaks päikeseks, taeva silmaks, jumala pilguks. Viljandimaalt saadud teateil võis ainult mittepatune inimene palja silmaga vaadata päikese peale. Sõrmega ei tohi päikese peale näidata, muidu see sõrm kuivab ära või jääb kõveraks.

P ä e v a p o i s s. Rahvalaulus kujutab vana rahvas päikest isikuna ja tavaliselt nimelt meesisikuna. „Uppunud venna laulus“ Virumaal Haljalas ja Jõhvis öeldi: „Tere, päivä, nuari miäsi!“, „Tere, päivä, poisikene!“ või „Kuu-sulane, päeva-poega!“ Päike oli noormees, poiss või poeg, vastupidiselt germaanlasile, kes pidasid päikest naiseks — „Frau Sonne“.

Eestis leidub vaid väheseid jälgi endisest päikese-poisi austamisest, millele viitavad mõningad pööripäevaegsed tavad. On tõenäoline, et muistsel ajal päikesele ohverdati ja päikest paluti. Prof. Eiseni teatel leiduvat Vastselina lossist neli versta kaugel Hiniala küla lähedal „Päevapööramise mägi“, kus ohverdatud. Akadeemik Wiedemanni järgi palutud endisel ajal päikest järgmiselt:

„Päiväkene, päkakene,
Tule välja,
Ma otsi sino oraga,
Kae sino karjavitsaga!“

Päikese austamine ja palvetamine päikesele ei olnud muiste haruldane nähtus. Rahvajuttudesse ja -lauludesse on jäänud küllaldaselt jälgi, mis lasevad oletada, et Eestis päikest isikustati tohtu suure võimuga. Uhes legendis jutustatakse: „Tuule kuningas palunud inimesi nõuda päikeselt tuule lahtipäästmist, lubades tal alati vajaduse järgi puhuda. Inimesed läinud tuule pärast päikese palvele, kes nende palvet täitnud ja tuule vanglast lahti päästnud. Päike valvb sellest ajast tuule tegevust. Tuul aga ei pea töotust. Niipea kui päike pilvede taga puhkama läheb, kipub tuul inimestele hullates kahju teha.“

„Harja otsimise“ laulus kujutatakse päikest tohutu olen- dina, kes kui elukutseline kammija („Päe suiub sulaste päida, piirib peremeeste päida, laamib karjalaste päida“) mõnikord otsib perenaise, pika neiu või orja pead. Päike on isik, kel on käed, põlved ja tööoskus.

Päike kevadisel pööripäeval. Rahva- arvamised kevadise pööripäeva muutustest on tihedalt ühen- duses päikese ja tuulega. Päike oli tuulega võideldes kes- kuseks, millest tekkisid selle pööripäeva kombes. Rõuges öeldi: „Päävä-käänäagul käändas pääväle jälj valgõ puul pääle.“ Sellega tähendati, et aastaaja muutus oli silmanähtav. Harjumaal Raplas kujutati, et: „Taliharjapäeval, 12-mal märtsil, murdunud talve selg, selgroog või hari. Kevad hak- kavat lignema ja päevad lähevad pikemaks.“ Viljandimaal Helmes seletati: „On taliharjapäeva vanad inimesed tähele pannud, et siis on talv kõige kaugemal ja peale taliharja- päeva hakkab talv taganema ja ilmad hakkavad soojenema.“

Tähed. Kevade tulekul kustuvad tähed. Järvamaal Koerus kujutati tähtede kustutamist: „Kebadisel pööri-päeva ööl kustutab Taeva Toat küündlad taeva kodadest ja tähed kaunid taeva laelt.“ — Täheküünaldel oli taeva kodades pööripäeva kohta oma tähendus vilja- ja heinakasvu ennus- tamisel: „On Sarja ja sõela tähed piale pööri pääva hästi laiaili ja selged ja on tähtede vahed arvad, siis on rikkas villa- aasta oodata. — On aga Sarja ja sõela tähed unnikus koos, tumedad ja üks teise ligi, siis piad aganaid hakkama leiva jätkuks panema. On Sari sõelast kaugel ja selge ja laia- lene, siis tuleb vilja ja heina; hoiab Sari sõela ligi, ei ole hiad saaki loota.“

Uhes teises Koeru kihelkonnast saadud kirjanuus väidetakse, et ka rukki ja suvilija kasv olenevat ainuüksi sarja tähekogu tähtede seisundist: „Kui pärast kebadese pööri-pääva ööd esimese Sarika poari tähtede vahe — arv on, ehk lai, siis kasvab sell aastal pikk rukkis; on aga esimese sarika poari tähtede vahe kitsas, siis kasvab sell aastal lühike rukkis ja pikk suvili. — On aga kõigi kolme poari sarika tähtede vahe kitsas, siis tuleb sell aastal kehva ja vaene viljaoasta. — On aga kõige kolme poari (sarika)

Pööripäeva kujutus maal, kevadepäike sulatab kõikjal

tähtede vahe lai ehk pikk, siis tähendab see hiad, vil'ast aastad.“

See väide osutab, kuivõrd teravalt tähekogudes tähtede vahet tähele pandi ühenduses viljasaagi, eriti rukki ja suvi- vilja, kasvamisega. Tähekogudes tähtede seisund on tulevase viljasaagi ettekuulutajaks ka mõnedel muudel kalendri- tähtpäevadel. Nii näiteks ennustati mardipäeval sõela tähe- kogu allavajumise aja ja heleduse järgi viljarikast või vaest aastat. Samuti ennustati sama päeva rändava tähe seisun- dist kuu suhtes head või halba vilja-aastat. Sarja või sarika tähekogu tähtede paari seisund on ettekuulutajaks olnud just kevadisel taliharjapäeval.

Kuu. Päikese ja tähtede kõrval on olnud ka kuu taliharjapäeva baromeetrik. Nii ennustati Koerus: „Kui Koidu kuu ehk kebad pööri pää on noorel kuul, siis tuleb hia kebad, on kebad pööri-pää vanal kuul, ehk ka täiel kuul, siis tuleb pikk kebad ja külm.“ — Kuu veerandeid arvestati taliharjapäeval vana kalendri järgi, kuna uue kalendri järgi arvestades võib ennustus täieliselt muutuda. Kuu järgi aastaaja või ilmade ettekuulutamine, nagu tähe- kogude ended, esineb ka teistel meie kalendri tähtpäevadel, nagu näiteks Tarvastus öeldi: „Kui vastlapäev oli noorel kuul, siis tuli külm kevad.“

Pilved. Kevadisel pööripäeval jälgiti pilvi taevas, mille põhjal kuulutati ette suve. Saaremaal Kihelkonnas ennustati: „Kui pööripäeval on pilved taevas ja need sei- savad maa tuule all, siis tähendab see seda, et tuleb kuiv, ent kui pilved pööripäeval seisavad lõuna tuule all, siis tähendab see tuleva vesise suve ettekuulutust.“ Teise teate järgi Kanepi kihelkonnast väideti: „Pööripäivil arvati ilmu järgi iistuluvat aiga. Pilvitse... ilma läbi tullive tuulisõ aja.“

Lumi. Lumi oli pööripäevast alates vaenlane puh- kevale loodusele. Nii näiteks üteldi Tarvastus: „Kevade peräst pööri päeva nakkava heina kõrrekse, puu putuka ja maa mardika kikk lume vihkama.“ Jung mainib samuti, et „...taliharjapäevast, 12. märtsist, saadik lumi ära hakkab minema, kuna ainult veel tee kohad lumega kaetud jäävad.“ (Muinasaaja teadus eestlaste maalt, lk. 262.)

Lumesadu. Eriti paha oli taliharjapäevane lуме- sadu. Uhe Torma kihelkonna teate järgi öeldi: „Kui kevadisel pööri päeval lund sadab, siis sadab kõigel kevadel.“

Vihm. Lumesaju kõrval oli taliharjapäeva vihm sa- muti paha kevade või suve ettekuulutaja. Võrumaal Rõuges seletati: „Nii kui päävä käänäkul (pööripäeval) ilm um, sääne saa kah iin tulõvan aestaga aon ilm olõma. Um keväjäne päävä käänägu ilm halv ja vihmane, sõs kõk kevväij halv ja vihmane; ku illus — sõs illus kevväij kah!“

Vihmasaju järgi ennustati Rõuge kihelkonnas suvist ilma: „Ku pööri pääval edimast kõrd külma vihma satas, sõs saa külm suvi,“ või suuremat vihmasadu: „Ku päävä- käänäagul vihma sadama hakkas, sis jätä õi inne, ku oja juuskma pand.“ Taliharjapäeva vihmasaju järgi ennustati Pärnumaal Saarde kihelkonna põllumehele: „Põllumehed panevad kevadist pööripäeva teraselt tähele. Kui enne keva- dist pööripäeva alati vihma sadab, siis saada see kahju- likult mõjuma. On aga enne kevadist pööripäeva kuiv ja sadab peäle pööripäeva vihma, siis saada see hääd aastat põllumehele ette tähendama. Saada vilja ja heina roh- keste.“ Vihmasadu, mida jälgiti nii pööripäeval kui ka selle läheduses, võis ennustada halba ja head.

Sula. Sula ilm pööripäeval oli ainult halva aastaaja ja viletsuste kuulutaja. Maarja-Magdaleena kihelkonnas ennustati: „Pööripäeva sula ja küünlapäeva päikese paiste toovad nalga.“ Juri kihelkonnas kuulutati: „Kui on Märtsi- kuu pööripäeval sula ilm, siis tuleb kehva vilja aasta.“

Soe. Soe taliharjapäev kuulutas jälle head aega, nagu näiteks Virumaal Väike-Maarjas: „Oli pööripäeval soe, siis on ka sel veerand aastal enamiste soe.“

Öö-külm. Sageli ennustati pööripäeva ilma järgi samasuguseid ilmu järgnevat, nagu Põltsamaal: „On mõle- mad kevadised pööripäeva ööd külmad, siis olla ka selle järel ühe joonega nelikümmend päävä külma.“

Selge ilm. Ka selge pööripäev tähendas head, nagu viitab Nõo kihelkonnast saadud teade: „On pööripäeval

selge ja vaikne ilm, saab ilus kevade," kuid mardipäeval tähendas selge ilm kurba suve.

Tuul. Kõige populaarsem ilma ja viljasaagi ennustaja on taliharjapäeval tuul. Eesti mütoloogias on tuul tuntud isikuna või olendina, nagu tuulekuningas, tuuleema, tuuletütre. Tuulemaal on tuulepaelad, mille külge ei tohi puutada, muidu tekib kange torm. Tuule ended taliharjapäeval on väga mitmesugused. Tuule järgi ennustatakse kevadet ja suve, viljarikast või kalarikast aastat, lina- ja hernekülvi aega jne. Taliharjapäeva tuuleennete suurest sarjast toodagu siin mõned tüübilisemad näited.

Kuiv aasta. Kursis öeldi: „Kui pööripäeval tuul on rohkem ommiku poolt, siis tuleb kuiv aasta.“

Hea kala- ja vilja-aasta. Saaremaal Karjas ja Pärnumaal Toris väideti: „Pööripäeval vaadatakse, kust tuul puhub; kui maa poolt, siis ei ole sel kevadel kallu saada; kui mere poolt, siis oli head kalasaaki saada.“

Vili. Sama väidetakse Halliste kirjanu järgi taliharjapäeva tuulesuunast viljasaagi kohta: „Kui mere või õhtu tuul on kevadisel pööripäeval, siis tulla keskmine kevade aga kalavaene, kui on hommiku-põhja tuul vastu merd, siis olla hää villa aasta ja rohke kalasaak, sest kui Jumal maad õnnisteleb, siis õnnisteleb ta ka merd.“ Saaremaal Kaarmas öeldi: „On tuul pööripäeval kõvas külges: idas, põhjas, maakaares ja lõunas, siis... merest ei saa mitte kala hingege. On tuul selle vastu pehmes külges, siis on rohke kalasaak.“

Linakülv. Kambja teate järgi ennustati taliharjapäeval linakülviaega: „Pane tähele, kust kevadisel pööripäeval tuul, selle järele külvajal lina, siis kasvab hää.“

Hernekülv. Virumaal Vaivaras ennustati samal alusel hernekülvi: „Kust poolt kevadisel pööripäeval tuul puhub, selle tuulega tarvis herved külvada, siis uss ei söö ära.“ Hernete ja ka ubade külviaja ennustusi esineb rohkesti muudelgi tähtpäeval. Vastlapäeval näiteks oli pööripäevale vastupidine ennustus, kus põllumees ei tohtinud vastlatuule suunaga suvel herneid, ube ega muud kaunvilja külvata, vastasel korral need ei keenud pehmeks.

Naerikülv. Naeri külvamine pööripäeva tuulega ei toonud tagajärgi, nagu seda näitab Viljandimaalt Pelistverest saadud teade: „Kui pööripäeva tuulega nairid külvatakse, siis söövad maa kirbud lehed ära.“

Soe ja külm kevad. Kevade ennustusi taliharjapäeva tuule põhjal on nii rohkesti ja nii mitmelt poolt, et

Täheküünlad kustutatakse Vana-Taadi poolt taevakodades

seda kommet võime lugeda selle päevaga ühendatuna ülemaaliselt esinevaks. Koerus üteldi: „Kui kevadesel pööripäeval tuul põhjast, kirdest, hommikust, kesk-hommikust, päevaloodest ehk loodest on, siis tuleb külm kevade; on aga kevadesel pööripäeval tuul kakkust, lõunast ehk vesikaarest, siis tuleb soe kevade.“

Teistes teadetes ei loeteldu kevadet ennustava tuule kõiki suundi, vaid tähendatakse üldiselt „pehmet“ ja „kõva“ külge! Nii näiteks Saaremaal Kaarmas:

„Kus külges tuul pööripäeval on, selle järele arvestatakse siis selle veerendi aasta ilmu, nagu näiteks: on tuul kevadisel pööripäeval külmas külges, siis on pitkaline lumi maast ää minema ja vilu kevade, aga on tuul pehmes külges, siis soe kevade, ja nõnda ka keik aasta ajad.“

Tarvastus ja Laiuses üteldi vaid osa sellest ennustusest: „Kui kevadisel pööripäeval tuul pehmel poolt puhub, siis loodetakse hää ja lämmä kevade saavad.“

Sageli mainitakse aga külma või sooja kevade ennustamisel taliharjapäeva tuule järgi ainult kaht ilmakaart, tavaliselt kas lõunat ja põhja või hommikut ja õhtut. Näiteks Virumaal Väike-Maarjas, Järvamaal Amblas, Harjumaal Raplas, Läänemaal Märjamaal, Viljandimaal Suure-Jaanis, Tartumaal Tormas jne. üteldi vaid:

„Kui kevadisel pööripäeval on tuul lõunast, tuleb soe kevade, kui põhjast — külm kevade.“

Kuusalus Harjumaal nimetati vaid üksi taliharjapäeva põhjatuult: „Kui pööri päev tuul põhjast puhub, siis peab külm kevad olema.“

On huvitav siin tähendada, et sama ettekuulutus on maksev ka sügisese pööripäeva või madisepäeva tuule suuna kohta külma või sooja talve ennustamisel.

Lõuna- ja põhjakaare asemel esineb Pärnumaal Toris vaid hommik ja õhtu:

„Kui pööripäeval tuul tõusmas, siis on külm kevadi. Kui tuul loodes, siis soe kevadi loota.“

Hiiumaal Käinas mainitakse taas lääne- ja vesikaare tuuli:

„... Siis, kui kevade pööripäeva tuul läänes ja vesikaares on, tuleb soe kevade.“

Tartumaal Tormas on kevade ennustuses taliharjapäeva lõuna-põhja ja õhtu-hommiku tuulesuunad nimetatud kõrvuti:

Päikesepoiss katki murdmas talve selgroogu

Maakera põrkab kivirahnude vastu ja saab vastassuuna

„Kui kevadel pööri päeval tuul õhtust ehk lõunast on, siis tuleb soe ja varajane kevade; aga kui põhjast ehk hommikust tuul on, siis tuleb külm kevade.“

Külma- ja soojakülge tuule asemel mainitakse Järva- maal Türis vaid külma poolt, näit:

„Kui pööripäeva tuul külmalt poolt puhuda, olla külm kevade.“

Saaremaal Kaarmas mainitakse jälle taliharjapäeva tuule järgi ilusat või vilu kevadet:

„On tuul pööripäeval kõvas külges, tuleb vilu kevade; on tuul selle vastu pehmes külges, siis tuleb ilus kevade!“

Hiiu maal Käinas nimetatakse kord taliharjapäeva tagakülget tuult järgmiselt:

„Ehk jälle kevade, kui pööribe tuul „taga küljes“, on ikka üks vilu ja viderik kevade!“

Pikaline ja varajane kevad. Torma kihelkonna kirjapanus, nagu kuulsime, ennustati ka varajast kevadet taliharjapäeva tuule järgi. Veel on sama ühenduses hilise või pikalise kevade kuulamisega ennustatud Pärnumaal Halliste kihelkonnas.

„Kui kevadisel pööripäeval põhjatuul om, siis saavad külm pikaline kevade, kui lõunatuul, siis lämi, varane kevade.“

Rutulist kevadet mainitakse veel Simuna kihelkonna ennustuses:

„Niisama kevade pööri päeval: on lõuna tuul, tuleb ruttu ja soe kevade, on põhja ehk ida-hommiku tuul, siis on külm.“

Need siingi juba esitatud mitmekesised taliharjapäeva kevade-ended eri tuulesuundade järgi on spontaanselt tekkinud mitte üksi kevadisel pööripäeval, vaid pööripäevadel üldse, kusjuures teistel pööripäevadel kevade asemel esineb vastavalt suvi, sügis või talv. Toodagu näiteks kas või Hiiu maal Käina sellekohane kirjapanu:

„Kui sui pööribe (pitkem päev) tuul eas, maakaares on, siis o palavad ja leitset, maa- ilma pöud tahab vaeva teha. — On sügise pööribe tuul Eas, põhjas, katsu kas ep tule vilu sügise ja varajane tali maha nd, veimite. — Nasama kui „Pesade päeva“ tuul läänes või vesikaares on, kuule: ikka kerge ja sula tali, ei sääli aita ühti.“

(Pesade päevaks kutsutakse talvist pööripäeva, kuna rahvasuu väidab, et sel ajal päike üheksa ööd-päeva pesas viibivat, s. o. et ööd ja päevad on siis ühepikkused.)

Ometi peame siinkohal kohe tähendama, et paraku leidub kirjapanusid, kus kevadise pööripäeva järgi teisi aastajagusid ette kuulutatakse. Viljandimaal Suure-Jaanis üteldakse:

„Kui kevade pööripäev tuul lõunast on ja selle päeva siis ennast ei muuda, siis saama sooja SUVET.“

Võrreldes suve muid ettekuulutusi, mis lähtuvad teistest tähtpäevadest, võime kindlasti väita, et taliharjapäeval suve ettekuulutamine on juhuslik ja tekkinud varajase suve või kevadepoolse suve ettekuulutuse kaasamõjutusel. Võrreldagu kas või siin sellast Oudova asunduse eestlasilt saadud teadet:

„Kui kevätisel pööri-päeval tuul põhjast puhk, sõs saavad ka keväjäpoolne suvi külm ja rikvat rohkeste vil'la kasumist; kui jälle lõunast, sõs saavad iks hää ja lämmi kevä, ni et villi häste kasvavad ja ka keväjä aiksahe hain mõtsa tullövat ja elläjäil söögiputust ei tulövat.“

Siin ettelõetud ennustus kevadepoolse suve kohta on lähedalt suguluses suve ettekuulutusega ehk, nagu rahvaluuleteaduses seda nähtust mainitakse, sporaadiliselt, s. o. samast sugukonnast, võrsunud ja välja arnenud.

Tuule või ilma kestus. Lõpuks taliharjapäeva tuule järgi ennustati veel väga mitmel viisil tuule või ilmas- tikuolude kestvust.

7 nädalat. Nii näiteks Kuusalus Harjumaal mainiti: „Pööri päevast on se usk, kui pööri päev tuul peab puhuma sealt, siis peab seitse nädalat ühte järgi puhuma.“

3 kuud. Tartumaal Avinurmes (Tormas) taas üteldi A. Tõllassepa teatel:

„Kust pööripäeval tuul puhub, sealt puhub ta kolm kuud.“ (A. Tõllassepp: Vanasõnad ilmadest.) Sama teade on Valgast.

Tuul pööripäevast pööripäevani. Saare- maal Karjas ja Tartumaal Toris mainiti:

„Kust tuul pööripäeval puhub, säält ta puhub teise pööripäevani.“

Teises Hiiu maal Käina teisendis mainitakse eriti pööri- päevade vahet:

„Pööribe tuuled on sehused, et: kust ta pööribe puhub, säält ta tahab änamiste senne pööribe vahe puhuda.“

Kogu kevad. Pööripäevade vahe asemel nimetatakse enamasti lihtsalt kogu kevadet. Nii üteldakse Harjumaal Raplas ja Tartumaal Tormas kahtlevalt:

„Kust kevade pööri päeval tuul on, sialt on siis p i a - a e g u kõik kevade tuuled.“

Harjumaal Kuusalus mainitakse a a s t a - a e g a : „Kust kandist tuul pööri päeval on ja mingessugune ilm, sialt tuul ja sellane ilm on ka sel aasta a'al.“

Laiendaselt väljaarenenud tuule ettekuulutused taliharjapäeval, samuti ka teistel pööripäevadel, osutavad, et just tuulel oli päevade muutumise tulipunktis mingi maagiline ettekuulutav jõud. Selle ettekuulutava nõia võimu taga seisis tuuleema tuuletütardega või tuulepere oma vallatute lastega. Tuule vingumist seletab rahvasuu tuuleema tõrelemisega või oma laste karistamisega, kuna nende nututorin ikka tuules välja kostab. Rahvasuus levinud seletuse järgi olevat tuuleema tuulepaelad, mille külge tuuleema tütreid ei tohi puutada. Kui tuuletütar puutub selle paela külge, pääseb see lahti ja tekib kange tuul. Siis tuleb tuuleema koju ja tapleb oma lastega. Kui tuuleema uriseb lastega, siis tuuletütred nutavad. Tuule ulumise ja vingumise põhjust seletab rahvasuu järgmiselt. Kord, kui naine kõrt- sist tulnud joobnud mehele raha ei annud, poonud mees enese ära. Karistuseks määratud mehele, et poonute hinged peavad tuulena mööda maailma rändama ja rännates vinguma ning uluma. Dr. O. Loorits kirjeldab ka oma väitekirjas, kuidas Lii vis lapsed teevad tuult vanemate pulmas olles.

Samuti seletab rahvas põhjavalguse tekkimist pööri- päevade alusel, kuna sellane valgus just saavad päikese vastu kivi põrkamisest pööripäeval, enne selle teistiti käima hakkamist. (Vrdl. dr. J. Hurt, Eesti astronoomia, lk. 10.)

E. PÄSS.
(Järgneb.)

Tartu - Tallinna teatesuusatamine

Lõppeva talispordihooja suursündmuseks oli Kaitseliidu Peastaabi korraldusel peetud malevatevaheline Tartu-Tallinna teatesuusatamise võistlus.

Kaitseliit on pikemate suusaretkede korraldamisega tegutsenud järjekindlalt juba 1928. a. alates ja hiljem kujunesid neist retkedest propagandasuusatamised ümber Eesti. Viimane sellane suusatamisretk korraldati 1936. a. Käesoleval talvel aga senise ümber Eesti teatesuusatamise asemel teostati teatesuusatamine Tartust Tallinna.

See teatesuusatamine oli kavatsusel korraldada juba eelmisel aastal, kuid läinud aasta lumeolud ei võimaldanud selle teostamist.

Niisugune teatesuusatamine on kõikidest korraldatud suusatamisvõistlustest tähtsaim, sest see 1) aitab tõhusalt kaasa suusaspordi propageerimisele üleriigiliselt ja 2) iga malev võistleb siin suurema meeskonnaga, mille tagajärjel tippmehed üksinda ei suuda malevat tuua esikohale, vaid esikohale võib tulla see malev, kel on rida keskpäraseid suusatajaid. Siin mängib tähtsamat osa mass, s. o. asjaolu, kui võrd suusaspordil on levinud massides.

Võistluste üldkorraldajaks oli Kaitseliidu Peastaabi Öppe-sportiosakonna pealik kol.-leitn. Kasemets ja võistluste peakohtunikuks Järva Maleva pealik kol.-leitn. Prees.

Võistlusmaa pikkus oli 212 km ja see oli jaotatud kolme etappi: Tartu-Vägeva, Vägeva-Jäneda ja Jäneda-Tallinn. Iga etapp oli jaotatud vahetuspunktideks ja suusatamine toimus järgmiselt:

8. märtsil: Tartu-Vägeva

1. Tartu-Kärkna	12 km
2. Kärkna-Tabivere	11 "
3. Tabivere-Kaarepere	16 "
4. Kaarepere-Jõgeva	13 "
5. Jõgeva-Pedja	11 "
6. Pedja-Vägeva	11 "

9. märtsil: Vägeva-Jäneda

7. Vägeva-Rakke	11 "
8. Rakke-Kiltsi	13 "
9. Kiltsi-Tamsalu	10 "
10. Tamsalu-Tapa	17 "
11. Tapa-Lehtse	9 "
12. Lehtse-Jäneda	9 "

10. märtsil: Jäneda-Tallinn

13. Jäneda-Aegviidu	7 "
14. Aegviidu-Kehra	18 "
15. Kehra-Raasiku	11 "
16. Raasiku-Aruküla	7 "
17. Aruküla-Lagedi	9 "
18. Lagedi-Iru	9 "
19. Iru-Tallinn, Kadriorg	8 "

Teatesuusatamisest võttis osa 10 malevat, igauks 19 võistleja ja 3 varumehega. Võistlejad paigutati va-

hetuspunktidesse kogu võistlusmaa pikkuses ja iga mees võis võistlusest osa võtta ainult ühel vahemaal.

Võistlusest osavõtjate malevate paremusi hinnati:

- 1) päevaste etappide kaupa ja
- 2) kogu võistlusmaa ulatuses,

nii et kujunes 3 etapivõitjat ja üks üldvõitja (kolme etapi aeg kokku).

Võistluste tegelikeks läbiviijaiks olid Tartu, Tartumaa, Viru, Järva, Harju ja Tallinna Malevad, s. o. need malevad, kelle piire läbib võistlusrada.

Teatesuusatamine algas 8. märtsil kell 0800 Tähtvere pargis, kuhu selleks ajaks rivistusid 10 maleva esimese vahetuse mehed.

Võistlejaid tervitas ja soovis neile head võistlustahet Kaitseliidu Peastaabi ülem kolonel Balder. Täpselt 0800 väljusid suusatajad. Esimeses vahetuses hakkas teatesuusatamist juhtima Narva malevlane Ilves. Järgmises vahetuses aitas Narva Maleva mees Kask veelgi suurendada Narva Maleva edu, kuid Kaarepere vahetuspunkti jõudis esimesena juba Harju malevlane P. Sajor ja Narva Malev jäi kolmandaks, kuna teisel kohal oli Viru Malev.

Järgmises vahetuses oli Narva Malevast väljas Kaaristo, kes võimsa hooga möödus teistest ja sai edumaad umbes $\frac{3}{4}$ km.

Kogu aeg kestis pinev konkurents Narva, Viru ja Harju Maleva vahel. Päevase etapi viimisel vahemaal suurendas Narva malevlane Paimre veelgi edumaad ja jõudis esimesena etapi lõppu Vägevale.

Esimese päeva etapi tagajärjed kujunesid järgmisteks:

Narva	Malev	5:06.42
Viru	"	5:14.27
Harju	"	5:15.22
Tartumaa	"	5:22.05

Pinevas võistluses enne finišit

Tallinna Maleva ankrumees Peepre jõuab finišisse

Lääne	Malev	5:26.47
Järva	"	5:28.17
Sakalamaa	"	5:29.37
Tartu	"	5:37.37
Tallinna	"	5:45.52
Pärnu	"	6:28.43

Muuseas peab märkima, et Tabivere ja Kaarepere vahetuspunktide vahel murdus suusk Tallinna Maleva võistlejal ja malevlane oli sunnitud ülejäänud osa vahemaast jalgsi ära käima.

Laupäeval, 09. märtsil, jätkus teatesuusatamise teine etapp Vägevalt Jänedale ja siin tuli võitjaks Viru Malev ajaga 4:53.28.

Teise päeva etapi tagajärjed olid:

Viru	Malev	4:53.28
Sakalamaa	"	4:55.42
Tartumaa	"	5:04.56
Järva	"	5:02.34
Tartu	"	5:21.28
Tallinna	"	5:23.07
Pärnu	"	6:06.00

Narva, Harju ja Lääne Maleva, kelle ajad olid 4:53.06, 4:51.51 ja 4:54.10, võistlused sel etapil tühistati, kuna nad rikkusid võistlusmäärusi ja ignoreerisid peakohtuniku korraldusi.

Seega teise päeva õhtuks oli kaks päeva kestnud võistluste paremusjärjestus järgmine:

Viru Malev 10:7.55, Sakalamaa M. 10:25.19, Tartumaa M. 10:27.01, Järva M. 10:30.51, Tartu M. 10:59.05, Tallinna M. 11:08.59 ja Pärnu M. 12:34.43.

Kolmanda etapi ja seega ka kolm päeva kestnud võistluste tulemus selgus 10. 03. lõunaks, mil viimase vahetuse suusatajad jõudsid lõpp-punkti, Kadriorgu.

Kadriorgu võistluste lõpp-punkti oli püstitatud auvärv ja võistlejaid võtsid vastu Peastaabi ülem kolonel Balder, Tallinna Maleva pealik kol.-leitn. Lints, võistluste üldkorraldaja ja võistluste peakohtunik.

Võistlejate lõpp-punkti saabumisel mängis Tallinna Maleva orkester.

Esimesena jõudis lõpp-punkti Tallinna Maleva mees Peepre, kes kattis vahemaa Irust Tallinna 23,26 minutiga, ja järgmisena Narva Maleva mees Pomm, kes sama vahemaa kattis 23,27 minutiga.

Kolmanda etapi tagajärjed olid:

Tallinna	Malev	4:54,09
Järva	"	4:56,00
Viru	"	4:56,07
Sakalamaa	"	5:04,18
Tartumaa	"	5:18,13
Tartu	"	5:27,16
Pärnu	"	5:36,05

Kuna kolmandal päeval kordusid Narva, aeg 4:38,47, Harju 4:39,56 ja Lääne 4:54,26 Maleva meeste poolt eelmisel päeval aset leidnud võistlusmääruste rikkumised, siis langesid need malevad lõppvõistlusel välja. Saavutatud tagajärgede põhjal kujunes malevate paremusjärjestus järgmiseks:

Viru	Malev	15:04,02
Järva	"	15:26,51
Sakalamaa	"	15:29,37
Tartumaa	"	15:45,14
Tallinna	"	16:03,18
Tartu	"	16:26,21
Pärnu	"	18:10,48

Teatesuusatamisest võttis osa üle 200 suusataja. Võistlejate toitlustamise, öökorterite ja sauna eest hoolitsesid need malevad, kelle piire läbib võistlusrada, ja peab märkima, et malevad olid seda teinud asjalikult ja suure hoolega.

Samuti näitasid kohalikud elanikud üles suurt vastutulelikkust ja huvi asja vastu. Tartumaal olid mõnes kohas toodud koolid vahetuspunktidesse jälgima seda suursündmust.

Ilm võistlusteks oli soodus, välja arvatud viimane päev, kus valitses võrdlemisi kõva tuul.

Suurt vastutulelikkust näitas ka Raudteede Tallitus, kes peakohtuniku ja maleva esindajate kättesse andis oma mootordresiini, mille abil oli võimalus teostada kontrolli ja toimetada ühest jaamast teise võistlejatele järele nende riided ja varustus.

Üks asi, mis aga soovida jättis, on see, et üksikud võistlejad võistlustuhinas ei taha tunnustada võistlustel maksamapandud korda ja ei taha täita ei peakohtuniku ega ka maleva esindaja korraldusi. Selle tagajärjel tekkis arusaamatusi ja lõpuks kannatasid selle all parimad suusamalevad.

Üldkokkuvõttes võib siiski märkida, et võistlused möödusid hästi, niihästi läbiviimise kui ka saavutatud tagajärgede suhtes.

G. K.

Gilwell Park'i õppelaagrist

(Järg)

II. Gilwell Park'i välisilme.

Kursuste kava, korraldused ja kogunemisaeg on antud juba aasta varem koju kätte saadetud kava-vihikus "The Training of Scouters". Vastavalt sealt saadud andmeile, mille järgi teisipäevaste kursuste algus on umbes kella 4.30 (meie aja järgi kell 17.30) paigu, koguneb nimetatud kellaajaks Gilwell Parki peahoone juure 24 skautjuhti. Seal vahetatakse esimesed tutvustamistervitused vasaku käega ja seal kuuleme ka esimest korda Gilwell Parki pinnal kursuste juhi (Camp Chief) mr. J. S. Wilsoni järskulõppevat lühikest naerupuhangut, kui ta oma mootoriga varustatud muruniidumasinaga tuleb laagriväljakut niitmast.

Kõigepealt koguneme peahoones asuvasse kamina- või vapisaali, kus klaasmaalingutena aknail on kõigi Briti osariikide ja dominioonide vapid. Saali nurgad on pühendatud neljale Gilwelli salgale, vastavalt dekoreeritud hüüdlausestega ja õppevahendite ning töönaidete kogudega. Samas kõrval asetseb ka nn. muuseum, kus leidub esemeid igast maailmakaarest, ja rida skautlikke mudeleid.

Pärast lühikest ringivaatamist avanevad meile kõrvalasetseva söögisaali ukсед. Söögisaal on piklik ruum pinkide ja laudadega. Seinud ehivad suured freskomaalid skautlikel motiividel.

Lühike tervitus Camp Chiefilt, paarirealine söögipalve, rikkalik, kuid rohkesti toortoit sisaldav lõuna, ja kogu kursuste koosseis asub ringkäigule kursuste lektori mr. Chamberlaine juhtimisel Gilwell Parki maa-alal, et tutvuda oma kursusteagse kodu ümbruse, ehituste ja asutustega.

Kõrgustikule, mille jalalt laiub suurlinn London nii kaugele kui silm suudab tungida läbi suitsuvine ja udu, on rajatud umbes 25 ha suurusele maa-alale

Gilwell Park'i peahoone

skautjuhtide õppekeskus. Nimetatud maa-alast umbes pool on kasutamisel põllu- ja heinamaana, kuna ülejäänud osas asetseb põlluparki rajatud õppelaagriplats (ca 5 ha) ühes vajaliste ehituste ja hoonetega ning suur laagriväljak (ca 8 ha), mis on jagatud Londoni linnaosade järgi rajoonideks, kuhu vabalt võivad oma telgi üles lüüa kõik vastavast linnaosast pärit-olevad skaudid, kui neil ainult selleks soov tekib. Eriti suurt kasutamist leiab nim. väljak nädalalõpulaagerdamiseks, kuhu koguneb laupäeval sadu skaute oma padade-pannidega, proviandipakkidega ja ajutise elamu — telgiga. Elu selles „laagris“ on juhtideta, päevakorrata ja tseremooniata — tõeline metsaelu, nagu seda inglise skautliikumises eriti propageeritakse ja mis näib ka poistele endile meeldivat, seda enam, et alatiselt elatakse suurlinnas, kus peale avaliku parki muud rohelist on väga vähe näha.

Kuna meilgi on juba mitme aasta vältel koosolekuil ja ajakirjanduseski räägitud üleriikliku juhtide õppesentrumi-juhtidekooli asutamisest, pole vist üleliigne, kui tutvume lähemalt Gilwell Parkiga kui asutusega lähemalt. Ülevaate saamiseks heidame pilgu juuresolevale kaardile ja jälgime sellel leiduvate numbrite järjekorras alljärgnevat seletusi:

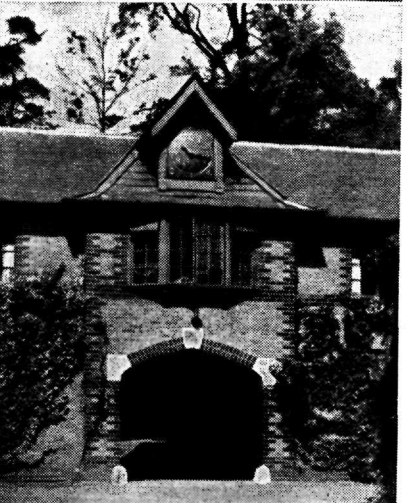
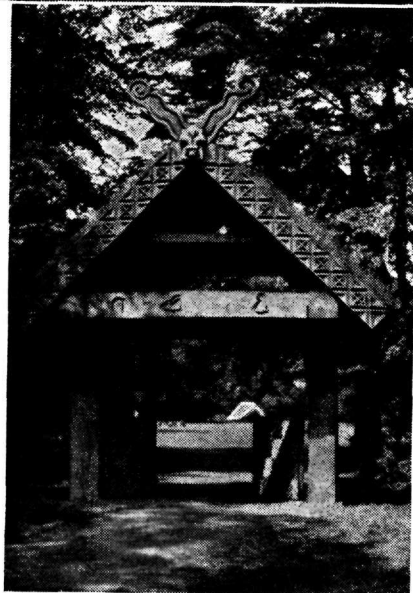
1. Peahoone. Sisaldab endas eelkirjeldatud vapisaali, söögisaali, muuseumi ja peale selle asjaajamisruume ning elukortereid. Hoone lõunapoolses otsas asetsevad köök ja proviandiruum.

2. Hoone, mille alumisel korral asetsevad töötuba, klosetid ja pesuruum-duširuum (asendab meie sauna). Ülakorra võtab tervena enda alla hundude kodu — üksainus suur ruum, mille neli nurka on sisustatud ja dekoreeritud vastavalt salga nimetusele. Ruumis on palju esemeid eksootiliselt mailt — isegi ahv ja suur tiigrinahk ei puudu. Ruumi kasutatakse vihmase ilma puhul ka õpperuumina.

3. Aednikumaja elukorteritega.

4. Mitmesugused majapidamishooned, laod ja aidad.

5. Lugemistuba. Lugemistoas leidub kaks riiulit skautliku sisuga kirjanduse ja ajakirjadega, pealeselle aga mitmesuguseid mälestusesemeid igast maailmajaost, alustades india ebajumalatega, malailaste kilpidega, indiaanlaste tootemitega (loodusrahvaste usundist pärineva selle looma või eseme plastiline kujutus, millega end arvatakse seisvat sugulusvahekorras. Millegipärast on totemism laialdaselt levinud skautide üksustes mitte ükski Inglismaal, vaid meilgi) ja bumerangidega, ehtsa kauboisadula ja -lassoga ning lõpetades massiivse raudahela otsas allarippuva moodsa petrooleumigaasi-laternaga, firma „Optimus“ — made in Sweden. Kas see ka Gilwell Parkile annetatud on, nagu kõik muu koos huvitava

pulkadest valmistatud mööbliga, seda ei läinud korda kindlaks teha. Silma hakkas ta eriti aga just siin primitiivsuse, metsikuse ja algelise maailmas, kus isegi lauapinnale oli erilise lõiketehnika abil püütud anda primitiivse kirvetöö jälgi.

Huvitav oli ka peagu kogu otsaseina kattev paelahmakatest laotud kamin, mis meenutas sepi-koja ääsi minu kodukülas.

6. Öppematerjalide ladu. Metsamaterjal on Inglismaal hinnaline, seetõttu on nim. laos kõite, nõõride, plokkide ja tööriistade kõrval ka valmis kõik pioneeritöödeks vajaline puumaterjal, mida kasutatakse täiendamata aastast aastasse.

7. Laagrikauplus. Kaupluses on saada- val toiduaineid, eriti rohkesti igasuguseid maiustusi (isegi jäätist), skaudivarustust ja skautlikku kirjandust.

8. Varustuseruum. Kasutatakse suurel laagriväljakul alati- selt käivate skautide varustuse paiguta- miseks ja hoidmi- seks.

9. Katusealune lõkkepaik. Kaheksa- kandiline postidele toetuv katusealune, mille all on amfiteat- rina maasse kaeve-

tud palkidega kindlustatud istmed (õigemini küll ast- med). Keskel kividest ja tsemendist ehitatud tulease.

10. Veevärk, väljakäigukohad ja pesemisruum suurte laagriväljakut kasutatavatele poistele.

11. Veepaak.

12. Bassein betoonist valatud seinte ja põhjaga. Vesi on vahetatav vesivarustusest. Kuna ilmad olid kogu kursuste kestes külmad ja tuulised, sagedate vihma- sagaratega, siis ei olnud kordagi võimalust ega taht- mist proovida suplemist. Ei näinud ka, et ükski teine kursuslasist oleks sellega hakkama saanud.

13. Lahtine lõkkeplats. Ehitatud üldjoontes nii- sama kui katusealune lõkkepaik. Amfiteatrina pai- gutatud palkistmed (mitte enam maasse kaevetud, vaid kokkuveetud mulla abil tagumised istmed tõs- tetud). Keskel kividest valmistatud tulease.

14. The Boy Totem (poiss-tootem) — püstiaetud palgi otsa nikerdatud poisi kuju. Kuju näis olevat valmistatud kogenud kujuri poolt. Palgil sisselõiga- tud ja punasega värvitud pealkiri: „The Scout Law is the Law of this Camp“. („Skaudi seadus on ka selle laagri seadus.“)

15. Lõkkevärav, n.-n. Kuziunik's Arch. Tähele- panu väärib eriti jämedast palgist nikerdatud pealis- puu hiigla-linnupeade kujutustega. Pealispuu keskosa on lõigatud tasaseks, värvitud valgeks ja sellele on lõi- gatud ning maalitud tihedalt igasuguseid indiaanlan- päid, südameid, teemärke, telke ja muid lihtsurelikule mõistatuslikke märke. Meie juht, mr. Chamberlaine, aga oskas sealt soravalt välja lugeda pika loo, mis muide siiski vaevalt kuigipalju oli seoses nim. mär- kide tekkimisega, kuna jutustus ei haaranud pooligi märkidest või jälle sisaldas seiku, mis märkidena ei olnud palgil väljendatud. Loo lõpul jäin siiski eri- arvamusele, s. t.: märgid palgile on tekkinud siiski juhuslikult, lihtsast kaunistamistahetest. Lugu ise on tekkinud hiljem, et anda kord tööhoos tekkinud märkidele mingit sisu ja mõtet.

16. Lipumast märgukellaga. See on ainuke lipp kogu suurel laagriväljakul, mille heiskamist ja lan- getamist jälgib kogu laagriväljakule elama asunud poiste pere.

Lipu tõstmiseks või langetamiseks antakse märku lipumasti küljes rippuva härjasarvega või jälle seal- samas leiduva keskmise kirikukella suuruse kella löö- giga. Kella löögid reguleerivad kogu päevast tege- vust suurel laagriväljakul. Nii teatatakse sellega te- gevuse algusest, kaupluse avamisest, proviandi ko- halejõudmisest jne.

17. Veevõtukoht.

18. Küttematerjali panipaigad. Küttematerjalina on kasutamisel peamiselt pöökpuuhaod kubedesse köi- detuna ja jämedamad oksarondikud, mis kõigile laagrielanikkudele on tasuta kasutamiseks. Halupuid ei kasutata.

19. Jalgrattahoid. Tavaline lattvahedega lahtine panipaik laagrisse tulejate jalgratastele. Kuna G. P. asetseb Londoni südalinnast (City) umbes tunnipik- kuse sõidu (autobusel) kaugusel, siis on jalgrataste kasutajaid laagrisse sõidul rohkesti. Laialdaselt ka- sutatakse kaheinimese jalgratast, mis meil seni on

Piltidel ülalt alla :

1) Peavärav n.-n. Main Gate. 2) Jim Green Gate. 3) The Boy Totem lahtisel lõkkeplatsil. 4) Sissekäik Gilwell-kur- suste laagriplatsile.

hoopis tundmata. Ka rohkesti mootorrattaid võis näha.

Huvitavad olid laagrikärud. Neid oli küll ees-
lükatavaid, tagaveetavaid ja jalgratta järel veeta-
vaid. Jalgratta-ratastel asetsev kerge laagrikäru,
millel lagrisse kohale tuuakse telk ja muu laagri-
varustus, muutub laagris mugavaks söögilauaks.

20. Peavärv, n.-n. Main Gate. Värava kõrval
ripub raudahela otsas ajaloolise väärtusega metall-
gong ja vana raudlatern.

21. Värav, n.-n. Jim Green Gate. Ühendab kur-
suslaste laagriplatsi suure laagriväljakuga.

22. Raudvärav heinamaale ja pioneer-õppeplat-
sile pääsmiseks.

23. Salga söögiroom. Tavaline lahtise veranda
taoline puust ehitus. Söögiroomi juure tuli igal sal-
gal ehitada oma köök. Iga köögi täpne asukoht oli
määratud kividest tuleasemega. Pealisehitused kee-
dunõude hoidmiseks tuli igal salgal valmistada oma
oskuste ja võimete kohaselt. Mingeid juhiseid kur-
suste juhataste poolt selleks ei antud. Iga kursuse
lõpul lammutati köögid peale kivist tulepõranda. Iga
köögi juure kuulus veel jämedast puutüvest raiepakk
ja madal püsiv varjualune küttematerjali hoidmiseks.

24. Muuseum. Oieti aga küll vabaõhu-näitus või
õppevahendite ja õppemudelite kogu, kus üles seatud
rida mitmesuguseid näiteid laagri ehitustest, nagu
latriin, tuleasemed, köögiehitused, lõkkemudelid j. m.
Pealeselle aga ka algelised treimisabinõud, vaiba-
kudumise näited, istmed, prügikorvid, merkar-
bid jne.

25. Veetõstekoh, pesemisruum ja väljakäigu-
koht.

26. Auditorium ringikujuliselt asetatud palk-
istmetega. Suure puu all asetses eriline iste kursuste-
pealikule, mille seljatuge ehtis pasknääri kujutus
(Camp Chief kasutas kursuslaste kokkukutsumiseks
erilist sireeni, mis loomutruult jäljendas pasknääri
hääliitsust).

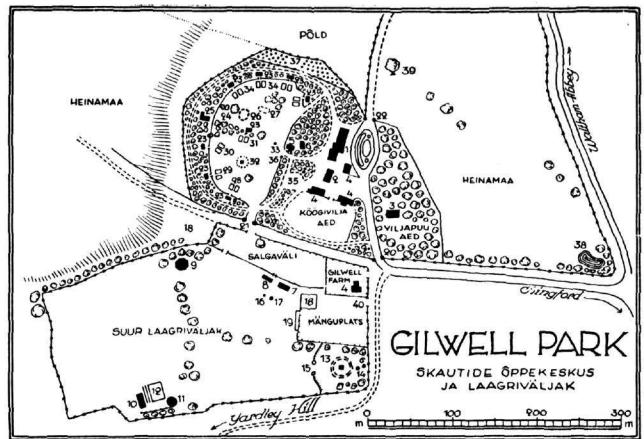
27. Liivakast õppetegevuseks, peamiselt küll jäl-
gede lugemiseks ja demonstreerimiseks.

28. Öökullide („Owls“) telgid.

29. Rähnide („Woodpeckers“) telgid.

Lõkkevärav või nn. Kuzivnik's Arch

30. Tuvide („Pigeons“) telgid.

31. Kägude („Cuckoos“) telgid.

32. Nõupidamistule paik, mille keskel kõrgem
neljakandiline tsemendist valatud tulease. Selle üm-
ber kolm erilist seljatoega istet juhtkonnale ja jäme-
dad palgiotsad kursuslastele istmeiks. Platsi kasutati
loengute pidamiseks, samas toimus ka laagrilõke.

3. Lipumast.

34. Tagavara-telgid suuremateks kursusteks või
paralleelkursusteks.

35. Palveväljak, nn. Chapel, jumalateenistuste
pidamiseks primitiivse roigastest altarilauaga ja puu-
tüvele naelutatud okstest ristiga. Kursuste kestes
toimus seal üksainus jumalateenistus kursuslastele
pühapäeva hommikul. Välismaalasi jumalateenistus-
test osa võtma ei kohustatud.

36. Teadetelaud ja kirjakast. Teadetelauaks kahe
posti vahele nahkrihmadega pingutatud loomanahk.
Kirjakast õnestatud puutüvest, kaunistatud lõigetega.

37. Puukool-taimeaed.

38. Sildade ja ülepääsude ehituspaik. Ehitused
teostatakse väikesel tiigilombil.

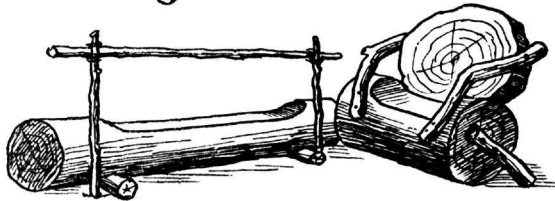
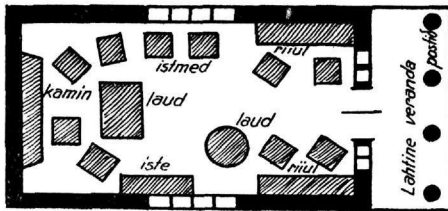
39. Gilwell-tamm. Kuna londonlased armastavad
puid, eriti tammi, antakse neile nimesid koha tähis-
tamiseks. Lähemas ümbruses leidub terve rida iga-
suguse nimega tammi („Kings Oak“, „Grinstons Oak“
jne.), siis on kombekohaselt siingi üks suuremaid
tammi nimetatud „Gilwell-Oak“. Kas selle nime tek-
kimisega on ka mõni sündmus ühenduses, seda ei läi-
nud korda selgitada.

40. Värav suurele laagriväljakule.

III. Kursuste koosseis ja juhtkond.

Süsteemikindlalt on Gillwell-kursuste koosseisu
võetud välismaalasi. Seejuures on tähelepanav, et
iga kursuse koosseisus enamiku moodustavad inglase-
d. Välismaalaste arv iga kursuse koosseisus kõigub
4—10 vahel, kuigi sooviavaldusi välismailt olevat nii
palju, et neist võiks komplekteerida erilised välis-
maalaste kursused. Needki vähesed välismaalased
jaotatakse salkadesse laiali, nii et üheski salgast ei
leidu peale inglase kaht ühest rahvusest osavõtjat.

Nähtavasti on olnud siin juhtmõtteks: Iga salga
koosseis olgu võimalikult rahvusvaheline, et sel teel
skautluse kaudu süvendada rahvastevahelist sõprust.

Ülal: Lugemistoa põhiplaan; keskel: mööblit lugemistoast; all: istmeid auditooriumis

Loomulikult on üheks tagamõtteks ka see, et just sel teel sunnitakse teiste rahvuste liikmeid tihedamalt kontakti astuma inglasega, et tutvuda lähemalt inglase vaadete, kommetega, kindlasti aga ka skautlusega tema inglispärase vormis.

Skautjuhtide (siinsamas toimuvad veel hundi-poegade juhtide j.t. erikursused) 136. kursuse koosseisu kuulusid muulastena peale minu veel K. Liping, V. Alev (E. Skautide Malevast) ja J. Rajaleid (E. Skautide Malevast). Peale nende veel üks daanlane. Kogu kursuse koosseis (24 meest) jaotatakse G. P. põliste traditsioonide kohaselt neljaks salgaks — igas 6 meest. Seega loetakse kursuste koosseis rühma ideaalkoosseisuks, sest inglise skautlik süsteem näeb ette igas normaalarühmas neli salka à 6 poissi. Vastavalt sellele on inglise skautide riviharjutused, välimängud, luuretegevus jne. kohandatud 6-mehelisele salgale.

Nii juhtuski, et varem CC (Camp Chief) poolt tillukesele paberitükikesele tehtud märgete põhjal ilma mingi käskkirjata sai K. Lipingust „öökull“, minust „rähn“, J. Rajaleiust „tuvi“, ja V. Alevist „kägu“. Salganimetused, nagu palju muudki Gilwellis, on jällegi kindlaks kujunenud tava, samuti nagu salkade järjekord ja asukohad telkides.

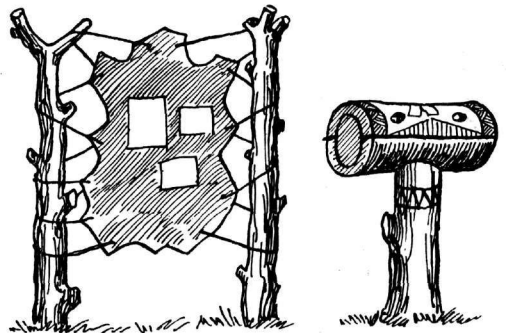
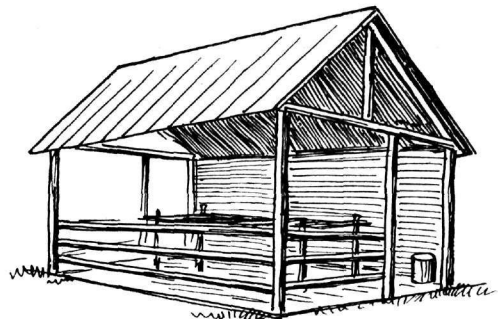
Juba kogunemisel näisid kinnitust leidvat varemad kuuldused ja hilisemad tähelepanekud Londonis, et skautlus Inglismaal, vähemalt juhtkonna osas, on suuremalt jaolt jõukama kihi eralõbu, sest paljud

kursuslasid saabusid laagrisse oma autol, mis oli täis laaditud igasugust võimalikku laagrivarustust. Mõnel ei puudunud autos isegi kott golfikeppidega.

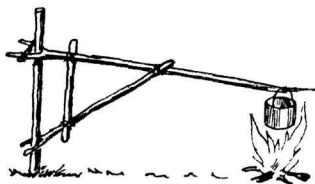
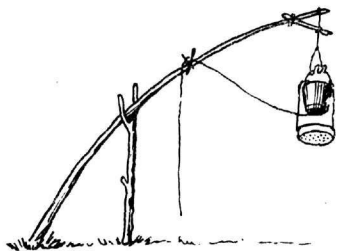
Seda enam veendusime selles nüüd, mil selgus, et kogu kursus (inglaste osas) koosnes just jõukamast ja haritumast kihist. Näiteks kuulus „rähnide“ salka kaks pastorit, 1 sõjaväekapten (11 aastat teeninud Indias ja Lõuna-Aafrikas), 1 bakterioloog ja 1 üliõpilane. Üldjoontes samasugune oli pilt ka teistes salkades. Koolmeistri seisus, kuhu kuulusin mina (ja kuhu kuulub suurem enamik meie noorsoo-organisatsioonide juhte), ei olnud inglaste näol peaaegu üldse esindatud. Näib, et skautlus Inglismaal on isegi keskklassis vähem harrastatav.

Sama veendumust süvendas veel seegi, kui laupäeval ilmusid suurele laagriväljakule sadad poisid „week-end“i“ pidama. Täielised keedunõude komplektid, suured ja mitmekesised proviandipakid, isiklikud üksikmehe telgid (mõned neist siidist) jm. tõendasid märksa suuremat jõukust kui seda võiks meie poiste juures ette tulla.

Samas, salkadesse jaotamisel, pisteti igale pihku meile harjumatu 1,80 m pikkune skaudikepp, mis pidi jääma nüüd meie lahutamatuks kaaslaseks kogu kursuste kestes — nagu sõdurile püss. Iga salk asus oma telkide juure, igale seoti kaela hall Gilwelli kaelarätk, pisteti õlaku külge värviliste lintide tupsak salgatunnusena, rinnataskunõobile kinnitati pappketas selle kandja nimega (eesnimeta) ja algas tavaline laagrielu, mis sisuliselt võrdlemisi vähe erines meie harjutuslaagrite elust.

Ülal: Salga söögiruum. Vasakul: teadetelaud; paremal: kirjakast

Ütal: Dušš „Muuseumis“

All: Keeduseadeldis „Muuseumis“

Siin tuli tajuda veel kord ja hoopis raskemalt, kui palju on vaja õppida, et osata üht võõrkeelt enam-vähem rahuldavalt. Koolis oli inglise keelt õpitud vähe, aastate jooksul sellestki vähesest võrdlemisi palju unustatud ja lühike kordamisaeg enne väljasõitu ei suutnud vanugi lünki enam täita.

Oma ingliskeelsest sõnavarast arvasin jätkuvat vähemalt primitiivseks jutuajamiseks ja räägitava üldjoonelisekski arusaamiseks, kuid juba Inglise pinnale astudes selgus, et olin oma võimeid ülehinnanud. Sõnavara jäi küll samaks, kuid inglaste võrdlemisi kiire kõnelemisviis, õpitust erinev diktsioon ja mured, mis asjatundjail Londonis võimaldavat inimese asukohta määrata mitte üksi linnajagude, vaid koguni uulitsate järgi (Bernard Shaw „Pygmalion“), viisid niikaugele, et esimesil päevil tuli päris suurt vaeva näha, et aru saada teistest ja et end teistele arusaadavaks teha.

Olukord paranes küll iga päevaga ja kursuste lõpupäevil oli sel alal juba tubli samm edasi jõutud — õieti küll vast sinna jõutud, kus oleks pidanud olema vähemalt kursuste esimesel päeval. Tänu ettenägelikult kaasavõetud M. Varese taskusõnaraamatule sain siiski niikaugele, et vahekord salgakaaslastega kujunes koduseks ja omaseks.

Hääldamine ja diktsioon oli erinev ka kursuste lektorite juures, mistõttu teoreetiliste loengute jälgimine oli raske.

Erandi moodustas selles kogu Gilwell Parki juht, kursuste pealik (Camp Chief) mr. J. S. Wilson ise, kelle kokkupuuted välismaalastega sadadel üksteisele järgnevatil kursusel on nagu paratamatult teda sundinud muutma oma häälamisviisi aeglaseks, selgeks ja võrdlemisi kergesti jälgitavaks. Seetõttu olid tema loengud osaliseltki arusaadavad.

Sama võib ütelda ka Gilwell Parki majandusjuhi, ühe korpulentse vanema härra, kohta, kelle nime olen suutnud juba unustada. Tema erialaks oli peale kõige muu veel lõbusate anekdootide jutustamine lõkkeil.

Peale kahe ülalnimetatute tegutsesid alatiste lektoritena veel Camp Chiefi assistendid või, nagu kursuste koosseisus tavaliselt nimetati — „subleaders“ mr. Chamberlaine ja mr. White. Kui esimene neist ja mr. Wilson ise näisid olevat täiesti kodus kõikidel aladel, esitades ühesuguse asjatundlikkusega loenguid topograafiast, jälgimisest, pioneerilast jne., kui nad korraldasid mängu, käsitasid mitmesuguseid tööriistu või demonstreerisid looma- ja linnuhääli, siis mr. White'i erialaks esmajoones näis olevat „feeding ja cooking“, s. t. toitlustamisasjandus ja kõik muu, mis puutub igasugustesse lõketesse ja tuledesse.

Abijõuna tegutses ka Gilwell-rühma pealik (Troop Leader). Kui administratsiooni täiendada veel nägusa vanemgaidiga, kelle ülesandeks oli proviandi väljaandmine ja sigarettide müümine, dandyna näiva laagrikaupmehe (kes näis täitvat ka kantseleijõu ülesandeid) ja mõne vanemskaudiga, kes sooritasid mitmesuguseid juhuslikke töid, siis oleks loeteldud kogu kohapealne tegelaskond.

Siinjuures ei saa vaikides mööda minna juhtkonna kodusest ja sõbralikust suhtumisest kursuslastesse, ning alatisest abivalmisolekust. Seega oli täiel määral rakendatud eeskuju kasvatusvahendina.

Ka võib erilise tähelepanekuna nimetada seda, et Camp Chief ise, vaatamata oma auväärt eale, esines väga tegevana ja treenituna. Ta võis vabalt 10 silma igale kursuslasele ette anda, olgu see puu otsa ronimises, köiel turnimises või osavuses. Ka külma vastu näis ta olevat muutunud täiesti immuunseks: samal ajal kui kursuslased lõdisedes ja vaipadesse mahituina istusid loengul, istus samas CC ise käisteta skaudipluuis, shortsides ja sukkadeta, jalas ainult rihmsandaalid.

GRAAFILINE ASUTIS

„LIGRA“

Tallinn, Narva mnt. 13/15. Tel. 303-11

VALMISTAB KÕIKSUGU
KIVITRUKITÖID
korralikult, asjatundlikult
ja odavate hindadega.

A.-s. Kauba Pank 35-aastane

14. märtsil s. a. möödub 35 aastat ajast, mil A.-s. Kauba Pank alustas oma tegevust.

Kauba Panga eelkäija, Tartu Vastastikune Krediitühisus, alustas tegevust 14. märtsil (vana kal. järgi 1. märtsil) 1905. a. ja aktsioneeriti 15. aprillil 1920. a.

Panga tegevust määravaks põhimõtteks kujunes eestlaste endi ürituste ja ettevõtete finantseerimine. Enne panga asutamist oli vaid üksikuid eesti soost ärimehi, kuid tänu lahedamaile krediidivõimalusile avanes nüüd paljudel töökatel ja innukatel meestel võimalus laiendada tegevuspiirkonda ja tuua uusi inimesi kaasa eestlaste oma asja juure. Eestlaste osatähtsus Tartu ja kogu Lõuna-Eesti majanduselus näitas tõusu kõigil aladel. Pank ei piirdunud mitte üksi äriühingutega, ka põllumehed tulid ja hankisid laenu moodsamate põllutööriistade muretsemiseks, käsitöeline arendas oma ettevõtte tööstuseni välja ja haritlane aitas ise kaasa ning organiseeris rahvuslikke ühisüritusi. Eriti märkimisväärne on rea tolleaegsete rahvuslike ühisürituste toetamine. Nii näiteks toetati tõhusalt „Vanemuise“ uue maja ehitamist. Põllumeeste Seltsi Kaubandusosakonna asutamist, Kindlustuseltsi „Eesti“ asutamist, Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi koolimaja ehitamist, Tartu Eesti Majandusühisuse asutamist, Karlova eeslinna väljaehitamist ja rida teisi üritusi.

Tol ajal ootsid kaupmehed panga krediidi abil kaubad panga aitadesse ning said need sealt väiksemate summade maksmisel jaokaupa kätte. Nimetatud tegevus oli kõige iseloomustavam panga selleaegsele tegevusele ja sellest tuletuski panga praegune nimetus — Kauba Pank.

Pank on säilitanud oma asutamisel püstitatud põhimõtted, koondades enda ümber rahvuslikult mõtlemaid, soliidseid ja teguvõimsaid majanduslikke ringkondi, et kaasa aidata Eesti iseseisva rahvamajanduse hüvanguks.

Panka on juhtinud härrad A. Uibopuu, Ed. Aule, M. Jänes, G. Kevend, dir. A. Jõudu ja Karl Koppel, viimane on panga asutamisest kuni tänaseni juhtivalt panga tegevusest osa võtnud.

Praegu on panga esimeheks Elmar Kiipus ja juhatuse liikmeiks Rudolf Ambre ja Gustav Roht. Juhatuse liikme asemikeks on K. Koppel ja J. Maasik.

Nõukogu liikmeiks on A. Keiss, K. Ennus, A. Kook, J. Maasik, prof. A. Paldrock, A. Peedel, O. Rütli, A. Silvere ja E. Sulg ning asemikeks M. Kampmaa ja A. Rossner.

Revisjonikomisjoni liikmeiks on A. Siska, J. Ratnik ja E. Veldemann ning asemikeks J. Glück ja J. Kurg.

RIIDEKAUPADE LADU

G. VEENRE

TALLINN, TARTU 12. TEL. 308-30

Meeste-moeäri

«**H I C U**»

Tallinn, Pärnu mnt. 8. Tel. 410-53

Laste valmisriideid,

ülikondi ja palituid poeg- ja tütarlastele suures valikus. Hinnad odavad. Rikkalik valik mütse, kübaraid

S. L E R M A N

TARTU MNT. 4. TELEFON 314-88

(Kino „MODERNI“ majas)

Jahimehed!

Meilt ja meie esindajailt kohtadel ostate kõige soodsamalt jahitarbeid, nagu :

● **Suitsuta jahipüssirohtu „Sokol“**, 100-grammilistes plekk-karpides ja ● **Suitsuga jahipüssirohtu „Põhjakotkas“**, 100-grammilistes pappkarpides. ● **Padrunikesti** (suitsuga ja suitsuta rohu jaoks). ● **Tongsid** jne.

Peale jahitarvete pakume oma ladudest mitmesuguseid käsitsuskindlaid lõhkeaineid, lõhkekapsleid, süütenööri jne.

Lõhkeainete ja süütevahendite keskladu

K/Üh. M. J. Sepp & Ko

Tallinn, MÜürivahe 7-11. Telefon 462-22

Õhutagem ja harrastagem ühislaulu!

Sõna on võimas relv. Sõna vaimustab, vallutab ja valitseb. Ühiselt kõneldavas sõnas — rahvahulka-de ühises kõnes — liitub sõnaga ühine rütm ja heli.

Sõna, rütmi ja heli liitmine hulkade poolt on ühislaul, mille helis on võlu, rütmis — võim ja sõnas — vaim.

Aastatuhandete kestel on kirja pandud arvutuid näiteid laulu ja muusika rahustavast, õilistavast ja kasvatavast, aga ka julgustavast, sütitavast ja vaimustavast mõjust. Samu mõjusid oleme tunnud ise oma rõõmudes ja muredes, elades oma riiklikku ja rahvuslikku elu ning võideldes oma riigi ja rahvuse ning oma rahvusliku kultuuri eest.

Ikka on laul olnud eestlase lahutamatuks kaas!a-seks.

*

Kaitseliit ja ta organisatsioonid on senini võimaluste piires harrastanud ühislaulu. Et seda ala veel enam rõhutada, loodi Kaitseliidu ülema käskkirjaga KL Peastaabi juures KL muusikapealiku ametikoht, millega ühtlasi pandi alus ühislaulu organiseeritud õpetamisele ja rakendamisele Kaitseliidus.

Iga malevkonna, resp. sellele vastava eriuksuse, pealik kutsub ametisse oma malevkonna lauljuhataja, ühe oma malevkonda kuuluvaist pealikuist, kei-lede hulgast maleva pealik nimetab esijuhi ja abid. Malevkonna lauljuhataja, kontaktis malevkonna allüksuste pealikutega, kutsub tööle allüksuste laulujuhatajad ja vähemates allüksustes esilauljad, viimased ka malevlaste hulgast. Lauljuhatajate ja esilauljate ametisse rakendamisega ei looda Kaitseliidu juure uusi eripealike ametikohti, vaid selle ala viljelemist juhtivad tegelased täidavad neid kohuseid eriülesandena, koos oma otseste Kaitseliidu ametikohustega.

Naiskodukaitse korraldab ringkonna lauljuhataja, jaoskondade lauljuhatajate ja esilauljate organiseerimist.

Noorte Kotkaste malevais ja Kodutütarde ringkondades organiseerivad ühislaulu vastava ala nõunikud ja instruktorid.

Lauljuhatajate ja esilauljate instrueerimiseks korraldatakse ringkondade viisi ühislaulu eripäevad: Tallinnas 14. aprillil, Viljandis 21. aprillil ja Tartus 28. aprillil k. a. Neist ühislaulu eripäevadest võtavad osa kõik Kaitseliidu, Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütarde lauljuhatajad, samuti teiste seltskondlike organisatsioonide lauljuhatajad.

Tarbe ja võimaluse järgi sõidab KL muusikapealik lauljuhatajate ja esilauljate instrueerimise ülesandega ka iga maleva juure.

Vastava lauljuhatajate ja esilauljate kaadri loomisega on ühislaulu õpetamisele ja rakendamisele püütud anda kindlakujulisemat korraldust. Kuid seltskondlikus ja kodusel elus on iga lauluharrastaja malevlane ja kodanik esilauljaks.

*

Ühislaulu aluskavaks on valitud sõnad ja viisid, mis on tulnud meie isamaad armastavate eesti luuletajate ja heliloojate hingest.

Eestlane armastab oma kodumaad, oma kodukohta, oma kaunikõlalist emakeelt ja eesti hingest sündinud eesti laulu.

Eesti rahvuslikus, kõiki ühendavas, tulise ojana voolavas laulus usume tabavat eesti hingede üksmeelt ja ühisvaimu.

Nii kui vahuse jõe
Mürisevad lained,
Mis kalju päält
Langevad oru sisse;
Nii kui taeva pikne
Mustade pilvede all
Hirmsasti kärgatab:
Nõnda on jooksmas laulu
Ilus tuline oja.

NKK Tallinna Ringkonna suusavõistlused

Pühapäeval, 10. märtsil s. a., toimus Nõmmel Mustamäel Naiskodukaitse Tallinna Ringkonna liikmete vaheline suusavõistlus 4 km suusatamises naistele ja kodutütardele. Vaatamata halvale lumele ja rasketele teeoludele õnnestus võistlus kõigiti hästi. Võistlusele oli kogunenud rohkesti osavõtjaid, kellest parimaiks osutusid: Ilse Tammer Kalevi jaoskonnast, tulles esimesele kohale ajaga 28 m 19 s.; teisele kohale tuli Herta Andra Lõuna jaoskonnast ajaga 28 m 36 s.; kolmandale kohale — Elfriede Esko Kergedivisjoni jaoskonnast ajaga 29 m. 18 s.

Kodutütardest oli edukam Kommertskooli rühm, kelledest tuli esimesele kohale Helju Velleste ajaga 33 m. 02 s.; teiseks — Ebba Müllermann

ajaga 34 m. 26 s. ja kolmandaks Asta Veske — 35 m. 54 s.

Parimaks jaoskonnaks suusatamises osutus Sadama jaoskond, kes võitis ka 86 punktiga NKK Tallinna Ringkonna juhatuse poolt väljapandud auhinna. Edasi omandasid punkte: 2) Toompea jaoskond 79 p. ja 3) Kalevi jaoskond 60 p.

Vaatamata sellele, et metsa all oli lume asemel jää ja suusatamine raskendatud, möödusid võistlused õnnelikult ilma ühegi vigastuseta ning võistlejail oli meeoleolu karges talvelooduses oivaline. Grupp võistlusest osavõtjaid on toodud meie ajakirja käesoleva numbri kaanepildina.

Meilt ja mujalt

1. märtsil möödus 6 kuud Euroopa sõja ja 3 kuud N.-Liidu-Soome sõja algusest.

Soome rindel on venelased Karjala maakitsusel tunginud juba 6 km kaugusele Viiburist ja selles sektoris areneb ägedaid lahinguid suurte inimkaotustega mõlemal poolel.

● 1. märtsil möödus 20 aastat päevast, mil admiral Nikolaus Horthy valiti Ungari riigihoidjaks.

● Eesti rahvast ja kirjandust tabas raske saatus: Tallinnas suri kirjanik A. H. Tammsaare. Tammsaare elukäigu kohta on meil teisel erikirjutus.

● Ameerika Ühendriikide president Rooseveldi „rahusaadik“ alamriigisekretär Sumner Welles jõudis mitmepäevasele küllaskäigule Berliini, kus tal on rida kokkusaamisi Saksa riigi juhtidega. Nagu New Yorkist teatakse, olevat Saksa välisminister von Ribbentrop oma läbirääkimisel Sumner Wellesiga kinnitanud Saksamaa tahet jätkata sõda kuni Inglise hegemonia kaotamiseni.

3. märtsi teateil on N. Vene väed tunginud juba Viiburi eeslinnadesse. Linn ise on alatisist tulistamisist varemeis ja kõik tsiviilelanikud on sealt lahkunud.

Moskvas avaldatud kokkuvõtte N. Liidu pealungi senisest käigust kõneleb järgmist:

Kolm nädalat on möödunud sest ajast, kui N. Liidu armeed alustas Karjala maakitsusel intensiivseid rünnakuid Mannerheim-liini kindlustustele. Varem olid ebahariliku külma tagajärjel suuremaulatuslikud operatsioonid vaevalt võimalikud. Küll oli aga kuni pealungini, mis algas 11. veebruaril, N. Liidu armeel õnnestunud vallutada maakitsuse läänepoolses osas soomlaste eelpositsioone ja nii läheneda peakindlustustele. Pealungi esimesel nädalal õnnestus N. Liidu jõududel, kes suunasid oma peasurve piki Leningrad-Viiburi raudteeliini, edasi jõuda kuni K ä m ä r ä n i. Mannerheim-liini sisseuljumist selles punktis umbes 10 kilomeetri sügavuseni laiendati järgmistel päevadel. Soomlased tõmbasid seepeale oma parema tiiva Muolajärvist kuni Soome laheni tagasi. Neil õnnestus seejuures end kindlustada S o m m e e - M u o l a liinil. Sellest oli tingitud teatav võitluse vaheaeg, sest N. Liidu jõud pidid end ümber grupeerima, milleks raske maastiku juures vajati pikemat aega, et järele tuua vajalist raskekahurväge. Praegune seisukord selles frontid tähtsaimas löikes on järgmine: Mannerheim-liini läänepoolne osa on läbi murtud kuni Viiburini. Samuti on suurte jõupingutustega vallutatud Äyräpääst lõuna pool asetsev järvedevaheline maakitsus. Ent Suvantola ja Taipale juures võideldakse veel. Sedamööda läheb frontiliini Kylepaakkolast üle Heinjoe ja Tali kuni Viiburini.

5. märtsil pidas Allveelaevastiku Sihtkapitali komitee oma likvideerimiskooseleku. Samal koosolekul volitati Allveelaevastiku Sihtkapitali juhatus tegutsema uuel asutatava „Omakaitse Sihtkapitali“ komiteena. Allveelaevastiku Sihtkapitali järeltulija — Omakaitse Sihtkapital — jätkab oma eelkäija tööd kogu meie rahva organiseeritult rakendamiseks riigikaitse huvides.

● Stokholmi lehed avaldavad esimesi teateid rahuettepaneku võimaluste üle N.-Liidu-Soome vahelises sõjas.

6. märtsil peetud Riiginõukogu koosolekul võttis sõna ka Sõjavägede Ülemjuhataja kindral J. Laidoner, kes ütles muu hulgas järgmist:

„Meie viimasel ajal mitte ainult riigi eelarve arutamise juures, vaid ka igal pool seltskonnas ja isegi osalt ka ajakirjanduses kuuleme, minu arusaamise järele, vist küll liiga palju hädaldamist meie praeguse olukorra üle. Jah, ajad on tõesti tõsised, rasked, aga mitte ainult Eestis. On teisi maid ja riike, kus olukord on palju ja palju raskem, palju ja palju tõsisem ja kus ka majanduselu on palju kitsam.

Ma julgen küll avaldada arvamist, et tõesti erakordsed ajad, rasked ajad, on alanud, aga et need ruttu mööda lähevad ja meie varsti paremate aegade juure tagasi jõuaksime, seda mina ei usu, mina kardan küll, et mina isiklikult seda ei näe, mina suren enne ära. Ma arvan, et need ajad nii ruttu mööda ei lähe. Kui niisugused rasked ajad pikale venivad, siis tuleb ka meil endid nende järele sisse seada ja nende järele oma elu seada.

Tööpuudust meil senini ei ole, aga see võib tulevikus tulla. Ka selle peale peame valmis olema. Kuidas süveneb kriis, selle järele loomulikult ka tööpuudus suureneb ja iga inimene, kellel on koht ja töö, peab olema sellega rahul ja peab seda hindama. Nii-sama võib asi minna ka kehakatte alal, võib-olla ka toiduainete alal ühes või teises osas ei jää maksma enam nii vaba seisukord kui praegu. Kõigele sellele peame olema valmis, ja seda pikema aja peale.

Nii tahes või tahtmata peame kogu majanduse, riigimajanduse ja eramajanduse selle järele sisse seadma, et rasked ajad võivad väga kaua kesta. Sellega ma ei tahaks aga sugugi öelda, et meie midagi tege-mata peaksime jätma, mida oleme kavatsenud. Kui on tarvis teatud reformi ette võtta, miks mitte, kui elu nõuab seda. Peame selle läbi viima, kuid vastavalt oma võimetele ja jõududele. Kui meie aga midagi üle jõu katsume teha, siis see on raske. Üheks suuremaks ülesandeks meie valitsusel saab olema hoolitseda, et ei tekiks suurt tööpuudust. See on raskeim ja suurim ülesanne raskel ajal. Ma juhiaksin veel tähelepanu sellele, et kuigi ka peaks kuidagiviisi suur heitlus, suur sõda, lõppema, ka siis tuleb määratu kriis. ka siis tuleb väga suur tööpuudus ja kõik need näh-ted, mis harilikult sõja tagajärjel ilmnevad. See on päris selge. Aga suur sõda ei ole veel alanud, ta on alles algamas. Ei ole näha mingisugust lootusekiirt, et ta lõpeks, ja seepärast on arusaadav, et me peame tõsi-selt selle olukorra peale vaatama. Ma ei oleks sõna võtnud, aga ma kuulen, et öeldakse, et juba meil on häda selles ja teises. Ma küll julgen seda otsekohe ütelda, ma ei taha kellelegi mokale mett määrada, vaid ütlen, et oleme valmis sellele, et seisukord läheb veel raskemaks ja meie peame veel tunduvalt oma elu kokku tõmbama. Aga oleme õnnelikud, kui saame oma riigi ja rahva ka teatavate kitsendustega ja puu-dustega raskest ajast üle viia.“

8. märtsil jätkavad Stokholmi ajalehed teadete avaldamist sobituslääbirääkimiste kohta Soome sõja lõpetamiseks. Esihlgend teated kõnelevad, et rahulääbirääkimised ei leia aset mitte Stokholmis, nagu algul arvati, vaid „kuskil mujal“.

Soome sõjarindeil jätkuvad N. Vene vägede uued rünnakud. Soomlaste vastupanu on visa, kuid raskestatud.

Berliinis jälgitakse Skandinaavia sündmusi endiselt suure tähelepanuga, sest kardetakse, et Briti tahtvat siin Soome aitamise ettekäändel luua endale võimalust Saksamaa ründamiseks tiivalt. Saksa ajakirjandus kordab veel kord, et sellase juhtumil ei jäta Saksamaa astumast vajalisi samme.

Ning see asjaolu, samuti Londoni ajakirjanduse kasvavad sooviavaldused lääneriikide vahelesegamiseks Soomes ongi põhjusteks, miks Rootsi praegu omalt poolt teeb kõik Soome-N.-Liidu konflikti lõpetamiseks.

10. märtsil Soome valitsus avaldas järgmise teadaande: Soome ja N. Liidu valitsused astusid mõne päeva eest kontakti, mis toimus Rootsi valitsuse vahetalt. Selle kontaktiastumise eesmärgiks oli uurida võimalusi rahu sõlmimiseks. Mõlemalt poolt tunnustati tarvidust otsesteks läbirääkimisteks. N. Liidu valitsuse ettepanekul alustada läbirääkimisi Soome valitsuse esindajatega Moskvas sõitis kolmapäeva õhtul Moskvasse Soome delegatsioon järgmises koosseisus: peaminister Ryti, minister Paasikivi, kindral Rudolf Walden ja rahvasaadik Väinö Voionmaa. Delegatsioonil on olnud kaks või kolm läbirääkimist N. Liidu valitsuse esindajatega. Seejuures Soome esindajad on võtnud teatavaks N. Liidu rahutingimused. Seni ei ole tehtud mingit otsust.

Saksa riigikantsler Hitler esines maailmasõjas ja praeguses sõjas langenute mälestamisel Zeughausis kõnega Saksa rahvale. Ta ütles muuseas, et saksa rahvas pühitseb täna oma kangelaste mälestuspäeva väga tõsisel ajal. Pärast eeskujulikku võidukäiku idas on meie diviiside sõdurid, laevastiku meeskonnad ja õhujõudude võitlejad valmis kaitsma Saksa riiki vanade läänepoolsete vaenlaste vastu. Esmakordselt meie ajaloo astub saksa rahvas kõigevägevama palge ette, et paluda temalt õnnistust võitlusele oma olemasolu eest. Sõdurid on olnud kõigil aegadel selleks parimaks valikuks rahvaist, kes tarbe korral oma elu ohverdamisega võimaldavad ja kindlustavad kaas- ja järelmaailma elu. Ühelgi teisel rahval ei ole rohkem põhjust oma kangelaste mälestamiseks kui Saksa rahval. Kui meie juba 2000 aastat oleme elanud ajaloolist elu, siis ainult seepärast, et nende 2000 aasta jooksul on olnud alati mehi, kes on olnud valmis tarbe korral ohverdama oma elu üldsuse eest. Rahva juhina, riigikantslerina ja Saksa sõjajõudude kõrgeima juhina elan ma nüüd ainult ühele ülesandele: ööl ja päeval võidule mõelda ja tema eest võidelda ja töötada ning tarbe korral ka mitte oma elu hoida, veendumuses, et seekord otsustatakse Saksa tulevik aastasadadeks. Meie usutunnistuseks on seepärast tänasel päeval pühalik vanne: Prantsusmaa ja Inglismaa kapitalistlike võimumeeste poolt Suur-Saksamaale peale-sunnitud sõda peab kujunema hiilgavaimaks võiduks Saksa ajaloole.

11. märtsil teatatakse Stokholmist: Soome-N.-Liidu rahulääbirääkimised kestavad Moskvas. Helsingi ametlikud ringkonnad vaiksivad endiselt selle üle, mis on sündimas. Kuulduste massist viimastel päevadel on nüüd võimalik saada selget pilti vähemalt osa sündmuste kohta. Umbes 10 päeva tagasi, kui vene-laste rünnak Karjala maakitsusel paistis arenevast kiiresti, tehti ettepanek, et oleks aeg kaaluda relvade-rahul. Seejärele loodi kontakt Soome ja N. Liidu vahel Soome Stokholmi saadiku Erkko, Rootsi välisministeeriumi ja Rootsi Moskva saatkonna kaudu. Vene-lased keeldusid relvade-rahul, kuid nõustusid vastu

võtma Soome delegatsiooni. Nüüd on teada, et Soome delegaadid lendasid Stokholmi möödunud nädalal ja sõitsid sealt edasi Moskva, kus nad viibivad praegu.

Helsingis on sõna r a h u paljudel huultel, kuid ei või ütelda, et soome rahvas näitaks mingit suurt ärevust sõnumite puhul läbirääkimistest. „Allehanda“ Helsingi korrespondent leiab näiteks, et soomlaste suhtumine Rootsile ja Norrale on viimase 24 tunni jooksul muutunud jahedamaks.

Inglise alamkojas esines peaminister Chamberlain kõnega, milles ta teatas, et Briti ja Prantsuse valitsused on informeerinud Soome valitsust, et viimase vastava üleskutse korral nad on nõus andma kohest ja ühist abi Soomele, kasutades selleks kõiki allikaid, mis on nende käsutuses. Seda seletust tõlgitsetakse sellasena, et abiandmine toimub ainult siis, kui Soome seda küsib.

12. märtsil teatatakse Moskvas: Soome-N.-Liidu läbirääkimised, mis toimusid möödunud reedest saadik Moskvas, jõudsid teisipäeva õhtul lõpule rahulepingu sõlmimisega N. Liidu ja Soome vahel. Selles rahulepingus sisalduvad tähtsamad tingimused on: 1) sõjaliste operatsioonide kohene lõpetamine mõlemal pool, 2) Karjala maakitsuse loovutamine N. Liidule, kaasa arvatud Viiburi, 3) Soome võimaldab N. Liidule sõjalise toetuspunkti Hangö poolsaarel.

Moskva raadio kinnitab, et Soome-N.-Liidu rahuleping on sõlmitud.

„Stockholms Tidningeni“ Kaunase korrespondent teatab, et Moskva läbirääkimised kestsid kuni täna varaste hommikutundideni ja et N. Liidu juhid formuleerisid oma lõplikud tingimused. Sama lehe teatel Stalin on Paasikivi poole pöördunud mõne sõbraliku tähendusega ja kinnitanud, et sõda oleks välditud, kui Paasikivi oleks juhtinud Soome delegatsiooni kuni läbirääkimiste lõpuni möödunud sügisel, selle asemel, et ta asendati Tanneriga.

Tänases Soome sõjateadaandes üteldakse, et Viiburi on juba N. Vene vägede poolt täielikult ümber piiratud. Võitlused kestavad veel edasi, kusjuures mõlema poole kaotused on rasked. Soomlased tunnistavad ise N. Vene vägede edasitungi.

Prantsuse peaminister Daladier, esinedes saadikutekojas kõnega, kinnitas, et „kuni tänaseni Prantsusmaa on saatnud Soomele 145 lennukit, 496 suurtükki, 5000 kuulipildujat, 400.000 püssi, 200.000 käsigranaati ja 20 miljonit padrunit.“

Soome valitsus palvel Prantsusmaa on saatnud Soomele ka ultramoodsaid pommilennukeid. Ent sõjamaterjali saatmisest ei jatku Soome abistamiseks. 5. veebruaril kõrgem sõjanõukogu otsustas saata Soome ka mehi. 26. veebruariks oli koos Prantsuse ekspeditsioonikorpus, kes on vastavalt relvastatud. Suur arv laevu on valmis väljuma mitmest Prantsuse sadamast. Samasuguseid abinõusid võeti tarvitusele ka Briti valitsuse poolt. Mainitud ekspeditsioonikorpuse tugevus on 50.000 meest. Soomet võidakse abistada meestega siis, kui ta esitab vastava üleskutse. Ent praegusel silmapilgul, kus ma siin kõnelen, ma ei ole saanud Soomelt veel mingit vastust.“

Teiselt poolt kuulub, et Prantsuse-Inglise informatsiooni tagajärjel oleksid mõlemad lääneriigid võimalised abistama Soomet tõhusalt alles kuue kuu pärast, kinnitades, et vahelesegamist Petsamo kaudu tuleb pidada sõjaväelisel võimatuks, mille tagajärjel tuleb Soomet abistada Murmanski kaudu.

See seletus nähtavasti kiirustaski Soome-N.-Vene rahulääbirääkimiste rutulist ja rahulikke lõppemist.

13. märtsil selgusid täiendavad andmed Soome-N.-Vene rahulepingu sõlmimise kohta. Rahulepinguga on Soome saanud endale üldjoontes 1721. a. piirid, mis rajati pärast Põhjasõda. Selgub, et Soome üldhuvid nõudsid esitatud tingimuste vastuvõtmist. Soomel puudus küllaldane välisabi ja vajalised meeste reservid raske võitluse jätkamiseks.

